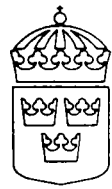

Riksdagens protokoll

1989/90:6

Tisdagen den 10 oktober

Kl. 14.30–17.48

Protokoll
1989/90:6

Vid dagens frågestund användes för första gången två särskilda talarstolar, som placerats framför talmanspodiet. De skall på försök användas vid frågestunderna under innevarande riksmöte.

Svar på frågor

1 § Anmälan om ny ordförande i justitieutskottet

Talmannen anmälde att justitieutskottet till ny ordförande efter Karin Ahrlund utsett *Britta Bjelle* (fp).

2 § Svar på fråga 1989/90:28 om avskaffande av aktieomsättnings-skatten

Finansminister KJELL–OLOF FELDT:

Herr talman! Knut Wachtmeister har frågat om jag är beredd att föreslå ett snabbt avskaffande av aktieomsättningskatten.

Sedan omsättningskatten på aktier infördes 1984 har skattesatsen höjts och skattebasen breddats till att omfatta fler instrument samt fondkommissionärernas handel i eget lager. I samband med den senaste propositionen rörande omsättningskatten angav jag bl.a. fördelningsmässiga motiv för en beskattning av transaktioner på de finansiella marknaderna. Det är ett ställningstagande som jag fortfarande anser vara motiverat.

Beskattningen inom den finansiella sektorn är under utredning. De i somras presenterade skatteutredningarna Reformerad inkomstbeskattning (RINK) (SOU 1989:33), Utredningen om reformerad företagsbeskattning (URF) (SOU 1989:34) samt Kommittén om indirekta skatter (KIS) (SOU 1989:35) innehåller bl.a. förslag om skärpt kapitalbeskattning. Inom KIS översyn av mervärdesskatten har man även berört beskattningen av finansiella tjänster. Deras slutsats är att även dessa tjänster bör ingå i mervärdesskattens bas. Då kommittén på grund av tidsbrist ej har haft möjlighet att göra någon djupare analys av konsekvenserna av ett sådant förslag har regeringen under sommaren tillsatt en särskild utredare med uppgift att utreda beskattningen av den finansiella sektorn. Utredningen beräknas bli klar senast i maj 1990. Utredningen är oförhindrad att tidigare lämna förslag, som den finner påkallade. Jag ser därför för närvarande inga skäl att föreslå några förändringar med avseende på omsättningskatten.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga. Jag har ställt den flera gånger tidigare, eftersom jag från början har tillhört dem som anser att skatten är skadlig. I allmänhet har finansministern svarat att motiven är dels fördelningspolitiska, dels statsfinansiella och att frågan i sistnämnda hänseende är för tidigt väckt. Så skedde senast i maj i ett interpellationssvar till Lars Tobisson.

Sedan i våras har det emellertid hänt en del saker som borde få finansministern att tänka om. Aktiefremjandet, i vars styrelse ingår ett par personer som står rörelsen nära, har i dagarna krävt en snabb avveckling av aktieomsättningsskatten, därför att "skattens skadeverkningar just nu utvecklas mycket snabbt". Sedan skatten fördubblades för tre år sedan har handeln utomlands med svenska aktier ökat från ca 15 miljarder kronor till 70 miljarder kronor. "I år skulle statens intäkter från aktiehandeln varit betydligt högre utan omsättningsskatten", fortsätter Aktiefremjandet. Det kan tilläggas att en enig borsstyrelse, inkl. LO:s styrelserepresentant, också krävt en snabb avveckling av denna skatt.

Nu föreligger det således inga statsfinansiella skäl, eftersom skatten saldo-mässigt blir negativ. De fördelningspolitiska skälen som finansministern säger kvarstår kan man ju komma till rätta med nu när finansministern avser att tidigarelägga skattereformen.

Efter de siffror som nu kommit fram borde finansministern vara orolig, tycker jag. Lika väl som utredningsmannen har möjlighet att med förtur komma med förslag, har finansministern naturligtvis möjlighet att kräva av utredningsmannen att han skall förtursbehandla just frågan om omsättningsskatten på aktier. Jag undrar om finansministern avser att göra detta.

40 % av aktiehandeln har nu flyttat utomlands. Var går, enligt finansministerns uppfattning, smärtgränsen?

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag vill bara underrätta om att detta utlåtande från borsstyrelsen innehöll en annan passus, nämligen att om man skulle avskaffa aktieomsättningsskatten, borde man överväga att införa en särskild förmögenhetsskatt på borsnoterade aktier.

Den utredningsman som arbetar med beskattning av den finansiella sektorn är oförhindrad att framlägga förslag när han vill.

Vidare är det inte uteslutet att jag någon gång överraskar Knut Wachtmeister med att inte vara fullt så konsekvent som jag har varit när det gäller den här frågan.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag är tacksam för det. Jag kommer då fram till min första slutsats, att borsstyrelsen enligt föreslog att omsättningsskatten på aktier skulle avskaffas.

Jag sade också att finansministern ju har möjlighet att framlägga ett förslag som parerar de fördelningspolitiska konsekvenserna i det förslag som statsministern nu aviserat skall komma.

Jag kan tillägga att finansministerns partivänner i Norge avskaffade om-

sättningskatten på aktiehandel efter ett år, då man upptäckte att den hade skadliga konsekvenser.

När det gäller vår anpassning till EG är det naturligtvis inte bra att hålla fast vid regleringar som avskaffats i andra länder.

Jag tar ad notam att finansministern trots allt kanske kommer att begära förtur. Därmed skulle finansministern glädja mig och om så skulle bli fallet sätter jag värde på detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1989/90:32 om innebörden av god banksed

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! I anledning av uttalanden som jag gjort i pressen om bankers medverkan i skatteplanering har Hugo Hegeland frågat mig om jag är beredd att precisera gränserna för den s.k. grå zonen och även låta publicera en handbok som upplyser om hur det inramade området bör tolkas.

Jag ser det inte som min sak att ta initiativ till en sådan handbok som Hugo Hegeland efterlyser. I den mån bankerna eller deras branschorganisationer inte själva sätter ramar för sitt handlande är det en uppgift för bankinspektionen att genom allmänna råd ge innehåll åt begreppet sund bankverksamhet. Jag har uttryckt min åsikt att bankerna bör vara återhållsamma med hjälp till transaktioner som ligger skatteflykten nära, och ett liknande ställningstagande har också inspektionen gjort i sina riktlinjer.

För övrigt gör jag mig inga illusioner om att det skulle gå att få fram heltäckande regler för hur banker skall agera i det ena eller andra fallet. Det är inte heller fråga om att hindra bankerna från att ge sina kunder råd och hjälp till olika lösningar av skatteproblem.

Vad gäller den grå zonen tror jag att den i själva verket är ganska väl synlig för bankerna. Transaktioner som kan misstänkas ha till enda eller klart dominerande syfte att skatt skall undandras ligger inom zonen. Marknadsföring av avancerad skatteplanering är inte förenlig med sund bankverksamhet. Detta är vad bankinspektionens allmänna råd i stort innebär.

Bankernas tjänstvillighet i fråga om skatteplanering har ju inte alltid varit lyckosam för kunderna. Ibland har resultatet blivit rena förluster. Vi har också sett exempel på vägrade avdrag och eftertaxering av betydande belopp. Sådant ger ofördelaktig uppmärksamhet och minskar förtroendet för banken. Man kan därför tycka att bankerna av ren självbevaringsdrift borde hålla sig borta från den grå zonen.

HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för hans försök att svara på min fråga, men är naturligtvis inte nöjd med det svaret. Jag vill hävda att finansministern blandar ihop två saker. Självfallet anser jag att det är finansministerns sak att ta initiativ till en sådan handbok. Men finansministerns argument i det avböjande svaret håller ju inte. Det heter: "I den mån bankerna eller deras branschorganisationer inte själva sätter ramar för sitt handlande

Svar på frågor

är det en uppgift för bankinspektionen att genom allmänna råd ge innehåll åt begreppet sund bankverksamhet". Men visst finns det regler när det gäller sund affärsverksamhet, och det gäller även beträffande bankerna. Det nya är att till följd av de luddiga lagarna på skatteområdet som finansministern har lagt fram förslag till riksdagen om och som sedan en majoritet i riksdagen har fattat beslut om, har vi fått en mycket oklar lagstiftning. Det är vidare svårt att veta när generalklausulen skall tillämpas. Dessutom har etikregler tillkommit.

Det är detta som det nu gäller. Det gäller inte att driva sund bankverksamhet, utan det är fråga om vad finansministern anser vara sund bankverksamhet med hänsyn till etikregler.

Bankinspektionen tycker jag faktiskt har förvandlats till en bankinkvisition. Storinkvisitorn går ut och talar under täcknamnet etikmeddelanden om hur bankerna skall agera i olika frågor. Jag tycker att meddelandena liknar bannbullor. Man brännmärker bankerna för att dessa inte kan tolka denna luddiga lagstiftning.

Finansministern säger att han inte gör sig några illusioner om att det skulle gå att få fram heltäckande regler för hur bankerna skall agera i det ena eller det andra fallet. Nej, det är klart eftersom finansministern själv vet hur luddiga lagar han har lagt fram förslag om.

Känner inte finansministern någon ånger eller något skuldmedvetande inför detta sakernas tillstånd? Hade vi haft en klar lagstiftning i olika skattefrågor, hade vi inte hamnat i den här situationen.

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag har dåligt samvete för mycket, men jag tycker inte att de herrar som har sysslat med det här skulle kunna skylla på en luddig lagstiftning. Jag tror att de mycket väl vet vad de har sysslat med. Inte minst den allmänna uppsynen av dåligt samvete som de visar när de blir ertappade tyder på att de begriper att de har sysslat med någonting som ligger på andra sidan om det som är lämpligt, sunt och acceptabelt.

När det gäller råd och anvisningar till bankerna skall, såvitt jag har blivit underrättad, åtminstone en stor bank ha styrelsesammanträde i dessa dagar. Enligt upplysningar i pressen skall man skärpa sina regler. De är nog medvetna om att de kan göra en del själva.

I den mån Hugo Hegeland behöver någon läsning och vägledning för egen del i denna fråga vill jag slutligen nämna att det har kommit ut en liten handbok som heter Får banken göra så här? Däri ingår ett avsnitt om skatteplanering och om hur sådan kan undvikas. Jag skall be att få överlämna boken till Hugo Hegeland. Han har kanske någon vän i bankväsendet som han kan låna ut den till.

HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Just det faktum att finansministern vill överlämna en särskild bok visar hur suddig och luddig banklagstiftningen är. Det är en skattelagstiftning som jag anser att ytterst finansministern är ansvarig för.

Det gäller inte klara övertramp, utan det gäller att det är mycket ovisst

hur generalklausulen skall tillämpas och om det är fråga om skatteplanering eller ej. Det är varje medborgares rättighet att bedriva skatteplanering.

Jag tycker att det är mycket konstigt att finansministern bara tar upp den grå zonen och säger att den nog i själva verket är ganska väl synlig för bankerna. Varför säger finansministern aldrig något om den svarta marknaden? Där är det verkligen fråga om lagbrott. Som finansministern mycket väl vet finns det en svart marknad för hantverkare och städhjälp, för att inte tala om hundratusentals dagmammor. Där har man en svart marknad som är olaglig. Jag har aldrig hört finansministern klaga på det. Beror det på att finansministern tycker att det som dagmammorna gör är etiskt godtagbart, eller varför är det så tyst när det gäller den svarta marknaden?

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Detta är ganska orimligt, Hugo Hegeland. En stor del av skatteförvaltningen arbetar med att avslöja skattefusk. Vi har mängder av skattedomstolar som arbetar med detta. Vi har nyligen skärpt lagstiftningen på en rad områden.

Försök inte blanda bort korten genom att säga att regeringen inte skulle vara engagerad i kampen mot skattebrott. Det har tvärtom klagats över att vi har varit alldeles för aktiva på det området.

HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! T.o.m. domare har gått ut och sagt att de blundar för den svarta marknaden, i varje fall när det gäller svarta dagmammor. Den övriga delen av svarta marknaden säger man är alldeles för stor. Den uppgår säkerligen till minst 5 % av BNP, dvs. minst 50 miljarder kronor. Om denna andel kom i dagen skulle hälften därav beskattas och kunna finansiera en tredjedel av en skattereform.

Det är rörande att finansministern talar så mycket om bankernas etik och etiskt beteende. Då behövs väl också en politisk etik. Jag tycker att det verkligen är ett politiskt oskick att ett statsråd kan sitta i sin bänk och skriva, t.o.m. i poetisk form, och fördöma en proposition och sedan gå upp i talarstolen och försvara den till hundra procent, t.ex. när det gäller löntagarfonderna. Är det etiskt försvarbart ur politisk synpunkt?

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1989/90:45 om konsekvenserna för industrin av höjda elpriser

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Gunnar Hökmark har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för de långsiktiga konsekvenserna för den svenska handelsbalansen när betydande delar av svensk basindustri slås ut eller tvingas flytta utomlands. Frågan har ställts mot bakgrund av den förestående kärnkrafts-avvecklingen.

Statens energiverk bedömer i sin studie Elpriser och svensk industri,

1988:7, att avvecklingen av två kärnkraftverk vid mitten av 1990-talet *inte* får några större effekter på den svenska industristrukturen vid slutet av 1990-talet. Inte ens inom den elintensiva industrin väntas några dramatiska förändringar till följd av beslutet att avveckla två kärnkraftverk vid mitten av 1990-talet.

På längre sikt, när samtliga kärnkraftverk avvecklats, kan dock effekter på industristrukturen märkas. Kärnkraftsavvecklingen medför högre kostnader för energiförsörjningen, vilket kan leda till en ändrad industristruktur. Effekterna på handelsbalansen av denna omvandling beror på hur lång tid det tar för näringslivet och samhället i övrigt att anpassa sig. För att underlätta näringslivets fortsatta tillväxt är det därför viktigt att samhället på ett tidigt stadium förbereder åtgärder, som underlättar anpassningen till högre energipriser.

Regeringen beslöt i december 1988 att tillsätta en utredning, som fick i uppgift att undersöka konkurrensvillkoren för elintensiv industri. Utredningen fick också i uppgift att kartlägga behovet av särskilda insatser inom arbetsmarknads-, regional- och industripolitiken på orter och i regioner som är beroende av elintensiv industri. Resultatet av denna utredning kommer att redovisas senast den 1 mars 1990. Således har redan ett arbete inletts för att säkerställa den svenska industrins långsiktiga konkurrenskraft.

GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för svaret. Jag kan emellertid konstatera att finansministern uppenbarligen inte har någon uppfattning om hur handelsbalansen och andra viktiga faktorer när det gäller svensk ekonomi kommer att påverkas.

Jag blev litet förvånad när finansministern hävdade att avvecklingen under 1990-talet inte kommer att få några industriella konsekvenser. Statens energiverk har visat att vid en fördubbling av elpriset – vilket det enligt de flesta bedömare är mycket sannolikt att vi uppnår någon gång i slutet av 1990-talet – skulle en tredjedel av gruv-, massa-, pappers- och kemiindustrin slås ut. Dessutom skulle hälften eller litet mer än hälften av järn-, stål- och övrig metallindustri slås ut. Detta är vad energiverket har beräknat. Man kan knappast säga att det är marginella konsekvenser.

Dessutom är beslutet redan fattat, utan att man har kartlagt vilka konsekvenser det får. Det hjälper inte att finansministern nu talar om vilka nya utredningar som har tillsatts. Beslutet är redan fattat, och det får redan konsekvenser. Ett flertal stora svenska företag bestämmer sig i dag för att dra ner på den elintensiva verksamheten i Sverige. Man flyttar ut investeringarna till Norge och Island. Det stryker tillväxten.

Allt detta måste finansministern ha någon uppfattning om, vilken påverkan det får på handelsbalansen. Eftersom beslutet är oåterkalleligt måste ni ha haft en uppfattning om vilka konsekvenser det skulle få för svensk samhällsekonomi.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1989/90:61 om åtgärder för att lindra skattehöjningar med anledning av den nya villataxeringen

Prot. 1989/90:6
10 oktober 1989

Svar på frågor

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Anne Wibble har frågat mig om jag är beredd att följa riksdagens begäran att lägga fram förslag som lindrar den väntade skattehöjningen av den nya villataxeringen och i så fall när detta sker.

Jag har vid flera tillfällen i riksdagen, som svar på frågor och interpellationer, förklarat att det inte går att låta de höjningar av taxeringsvärdena som kommer att inträffa år 1990 slå igenom fullt ut vid fastighetsbeskattningen.

Frågan om hur reglerna för beskattning av bostäder skall se ut för år 1990 har samband med hur det nya skattesystemet skall utformas, som skall vara till fullo genomfört år 1991. Som Anne Wibble väl känner till pågår, efter inbjudan av regeringen, överläggningar mellan regeringen och övriga riksdagspartier om 1990 års skatter. Det är därför för tidigt att säga något om hur de nya reglerna för beskattning av bostäder skall utformas och när ett förslag kan presenteras.

ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka finansministern för svaret, även om jag inte tycker att det var särskilt mycket till besked. Det är bra att finansministern upprepar att villataxeringen inte får slå igenom fullt ut. Det var dock inte detta jag frågade om.

I våras gjorde riksdagen ett tillkännagivande till regeringen. Det är ganska ovanligt. Tillkännagivandet innebar att regeringen skulle återkomma med förslag så att oskäliga effekter av villataxeringen undviks. I det tillkännagivandet ingick också att man skulle återkomma från regeringens sida hösten 1989. Det är nu. Men fortfarande har inget besked kommit från finansministern.

Jag vill gärna upprepa de två problem som jag tycker är de mest väsentliga. Det första problemet är att de nya taxeringsvärdena skall börja gälla redan den 1 januari 1990, trots att inga småhusägare ännu har fått besked. Det finns faktiskt folk som inte gillar att få stora skatteskulder indimpande långt efteråt. Man kan också fråga sig hur människor skall kunna köpa eller sälja hus i början av år 1990 om det inte finns några taxeringsvärden åsatta.

Det andra problemet är särskilt markant i mitt eget län, nämligen de mycket stora regionala skillnader som provtaxeringarna har visat kommer att uppstå om inte något görs. I genomsnitt blir det ökning på ca 50 %. Men i vissa områden blir ökningarna dubbelt så stora, och i vissa områden t.o.m. tre gånger så stora. Det gäller dels i en del storstadsområden, dels också i en del attraktiva skärgårdsområden, där det finns både bofast befolkning och sommargäster. Faktum är att många människor som bor i dessa områden är mycket oroliga. De tycker att det är orimligt att de skall få kraftigt höjda boendekostnader bara för att något grannhus har sålts till ett mycket högt pris, kanske till en sommargäst.

Jag vet att det är svårt att finna en hundra procentigt elegant lösning. Men det sämsta är att inte göra något. Jag har ett litet tips. Man skulle kanske

kunna minska basen för uttaget av fastighetsskatt, så att man får något som bättre motsvarar vad huset är värt att bo i.

Svar på frågor

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Låt oss inte förvirra oss själva och allmänheten mer än nödvändigt. Anne Wibble ställde frågan huruvida de nya taxeringsvärdena kommer att åsättas eller inte. Det kommer att ske nu i höst. Varje fastighetsägare kan faktiskt med ledning av de blanketter han får ta reda på vad det nya taxeringsvärdet blir med hjälp av den poängberäkning som kan göras.

Anne Wibble har frågat om det kommer att göras några justeringar i fastighetsbeskattningen eller villabeskattningen för att parera effekten av höjda taxeringsvärden. Det är en annan sak. Det är tydligt att Anne Wibble är väl informerad om både innebörden av de reformförslag som finns och faktiskt, hoppas jag, om de överläggningar som pågår.

Jag tror att Anne Wibble inser att det underlättar avsevärt bedömningen för vad som skall göras för att lindra villabeskattningen, om man samtidigt vet vad som kommer att göras på övriga områden inom inkomstbeskattningen och sådant som hänger samman med den stora skattereformen. Det är den slutsats som vi i regeringen har kommit fram till. För att denna justering skall peka åt samma håll som den stora reform vi nu diskuterar, bör vi försöka avgöra detta samtidigt. Det skapar inga som helst problem för villaägarna om de får detta besked i december, januari eller februari. De kommer ändå att veta taxeringsvärdena, och justeringen av villabeskattningen kan göras under den närmaste tiden utan att det skapar några större problem.

ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Mycket av det som finansministern säger är riktigt. Det är klart att det underlättar om man samtidigt sänker inkomstskatten. Men detta löser inte den regionala skillnaden i effekterna av villataxeringen. Marginalskatten sänks lika mycket för en människa med en viss inkomst vare sig hon bor i Norrlands inland, Småland, Norrtälje kommun eller någon annan del av landet. Effekterna av villataxeringen blir mycket olika. Det var ett av de problem som jag försökte ge tips om hur man kunde lösa.

Jag hoppas att finansministern tar till sig av detta tips. Jag tror faktiskt att det skulle stilla många människors oro. Det kan inte vara något egensyfte att oroa människor i onödan.

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag är mycket tacksam för detta uppslag, och jag är tacksam för ytterligare uppslag. Det har visat sig att detta problem, precis som Anne Wibble säger, inte är särskilt lätt att lösa.

ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Då borde finansministern ha gripit sig an problemet något tidigare. Finansministern är ändå chef för ett departement som har mycket stora utredningsresurser. Problemet har diskuterats inte minst i riksdagen vid flera tillfällen, och finansministern är väl medveten om problemet. Han borde egentligen ha väsentligt större möjligheter än en ledamot som tillhör

riksdagens opposition att komma med konkreta förslag. Det är bra om finansministern tar sig an tips. Men man tycker att det är regeringens skyldighet att efterkomma sådana uppmaningar som riksdagen gör i tillkännagivanden till regeringen. Så har faktiskt inte skett.

Prot. 1989/90:6
10 oktober 1989

Svar på frågor

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1989/90:64 om slopat tvångssparande för dödsbon

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Bo Lundgren har frågat mig om regeringen avser att lägga fram förslag om slopat obligatoriskt sparande i vart fall vad avser dödsbon.

Av finansutskottets betänkande från i våras om den ekonomiska politiken (1988/89:FiU30) framgår att syftet med det tillfälliga obligatoriska sparandet är att minska utrymmet för konsumtion och dämpa tendenserna till en ökad inflation. I betänkandet framhåller utskottet att undantagen från sparkravet bör vara få för att det skall ge en tillräcklig effekt och vara så fördelningspolitiskt neutralt som möjligt. Såväl fysiska som juridiska personer skall därför omfattas av åtgärderna. Riksdagen godtog vad utskottet anförde.

Jag gör för egen del samma bedömning som utskottet och riksdagen har gjort.

I sammanhanget bör nämnas att vad gäller återbetalning av sparbelopp så infördes en bestämmelse som främst tar sikte på dödsbon. Bestämmelsen innebär att ett sparbelopp kan återbetalas tidigare än som annars gäller i det fall den sparskyldige har avlidit. Genom bestämmelsen försvåras inte avvecklingen av ett dödsbo.

Jag har alltså inte för avsikt att föreslå att dödsbon skall undantas från sparkravet.

BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Artigheten bjuder att man tackar den som svarar och för det svar man får, även om man inte nöjd med det. Därför vill jag först göra detta: Tack så mycket, finansministern.

Det tvångssparande som socialdemokraterna och centern i riksdagen kom överens om löser inga problem. I stället skapas en mängd problem. Det var kanske mot regeringens önskan, vad vet jag. Regeringen vill ju höja skatter i stället för att ha tvångssparande – även om det ger samma effekter i viss utsträckning.

Det grundläggande felet med tvångssparande är att vi i Sverige inte har en överkonsumtion utan en underproduktion. Det innebär att man egentligen skulle ha vidtagit andra åtgärder som syftar till att expandera ekonomin. Det är därför som vi moderater och folkpartiet har föreslagit att man skall slopa tvångssparandet och tidigarelägga marginalsattesänkningarna. Men regeringen och dess företrädare i riksdagen och centern var inte med på det förslaget. Det finns alltså ingen majoritet för att slopa tvångssparandet.

Då kan det finnas anledning att titta på en del orimligheter. Bland orimligheterna borde rimligen vara att även dödsbon omfattas av tvångssparandet.

Finansministern säger nu att han tycker att det är helt i sin ordning. Möjligen skulle man kunna använda sig av en bestämmelse som säger att sparbelopp kan återbetalas tidigare än vad som annars gäller om den sparskyldige, inte skattskyldige, har avlidit. Då försvåras inte avvecklingen av dödsboet.

Om en person nu har tvångssparat och sedan avlider, kan pengarna betalas tillbaka till hans dödsbo. Sedan skall dödsboet återigen spara. Skall de pengarna betalas tillbaka? Hur skall denna bestämmelse tillämpas? Bestämmelsen gäller alltså om den skattskyldige har avlidit. Då betalas pengarna tillbaka till dödsboet. Men dödsboet är också skyldigt att spara, eller hur? Hur skall man lösa det problemet, finansministern? Skall det möjligen skrivas en handbok om detta?

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på frågorna 1989/90:10 och 26 om ändrade regler om ränta på arvs- och gåvoskatt

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Kjell Johansson och Knut Wachtmeister har var och en ställt en fråga till mig avseende en viss bestämmelse om ränta i arvs- och gåvoskattelagen. Bestämmelsen i fråga innebär att om skattebeslutet blir fördröjt utgår ränta på skattebeloppet även om fördröjningen beror på beskattningsmyndighetens handläggning. Frågorna gäller om en lagändring kan förväntas, och jag besvarar dem i ett sammanhang.

Låt mig först säga att vid den aktuella bestämmelsens tillkomst motiverades denna med att den skattskyldige skulle erlægga en viss ränta för den kredit som följer av att skattebeslutet – oavsett anledningen – drar ut på tiden. Jag anser att motiven för gällande rätt fortfarande står sig. Många har emellertid – liksom Kjell Johansson och Knut Wachtmeister – ifrågasatt det rimliga i att detta också skall gälla i de fall den skattskyldige gjort vad på honom eller henne ankommer och dröjsmålet beror på myndigheterna.

Arvs- och gåvoskattekommittén har i sitt slutbetänkande med förslag till en ny arvs- och gåvoskattelag (SOU 1987:62) inte föreslagit någon förändring av grundprincipen, nämligen att ränta skall utgå oavsett anledningen till fördröjningen. Frågan prövas för närvarande i finansdepartementet i samband med beredningen av förslag till ny lagstiftning.

KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret.

Vi har gjort berömvärda ansträngningar för att göra dessa frågestunder tempofyllda och intressanta. Jag skall inte säga att jag har valt min fråga av den anledningen, men om finansministern hade velat ta fasta på detta hade det verkligen funnits möjlighet att vara rapp i vändningarna. Den fråga som har ställts av Knut Wachtmeister och mig hade med fördel kunnat besvaras med orden: ja, snarast möjligt. Det hade också varit naturligt med tanke på den situation som min fråga berör, nämligen att en skattskyldig, som inte på något sätt har felat, beroende på att skattemyndigheten saknar resurser skall

behöva betala en straffränta. Nu lämnar herr finansministern närmast ett negativt svar, men skam den som ger sig. Jag ställer frågan på nytt: När kommer regeringen att framlägga ett förslag om att avskaffa regeln om straffränta på sent fastställt skattebelopp i de fall dröjsmålet beror på att skattemyndigheten har sölat eller på att den skattskyldige överklagar och får rätt?

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Även jag tackar finansministern för svaret. Den nuvarande lagstiftningen är absolut oskäligen i de fall den skattskyldige inte själv förorsakar dröjsmålet. Vederbörande måste då själv betala ränta med diskonto plus 3 %, dvs. för närvarande 12,5 %. Har den skattskyldige pengarna på bank erhålls bara 10–10,5 % i ränta, varför förlusten är ostridig.

Redan för fem år sedan påtalade Advokatsamfundet den rådande orättvisan, och arvs- och gåvoskattekommittén har i sitt år 1987 avlämnade betänkande föreslagit två förbättringar för den skattskyldige.

Det är bara halva sanningen när finansministern här säger att arvs- och gåvoskattekommittén inte föreslagit några förändringar av grundprincipen. Man har föreslagit två väsentliga förändringar, och det borde finansministern ha underrättat riksdagen om. Den första förändringen är att räntan endast skall motsvara diskontot – man har i utredningens förslag strukit de tre procenten. Dessutom skall räntan börja löpa först ett år efter det att beskattningshandlingen senast skulle ha ingivits. Det är två väsentliga förbättringar.

Jag vill nu fråga finansministern om han är beredd att stödja arvs- och gåvoskattekommitténs förslag i denna del, eller om finansministern avser, vilket Kjell Johansson krävde, föreslå en ny lagstiftning där den gåvoskatte-skyldige som är oskyldig icke skall behöva betala ränta när det är myndigheten som varit försumlig.

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Låt mig först konstatera att om jag skulle göra som Kjell Johansson säger och svara ja utan dröjsmål på varje fråga får talmannen inte den uppriskande debatt som han vill ha. Så det rådet skall jag, i varje fall inte genomgående, följa.

Den principfråga som jag trodde att herrarna ville diskutera är följande: Är ränta av det här slaget i varje läge att betrakta som en bestraffning, eller är den enbart ett uttryck för att de skattskyldiga genom beslut fattade av myndigheter eller genom egna åtgärder får en skattecredit som gör att de tjänar pengar på att skattebeslutet dröjer?

Jag anser för min del att räntan aldrig får utformas så att den blir en form av bestraffning i de fall myndigheterna står för dröjsmålet. Det skall inte vara fråga om det. Möjligen skall det hela ses ur den synpunkten att det är en skattecredit man erhållit, och för det kan man få betala en viss ränta. Jag tror att detta är ett tillräckligt svar på de frågor som ställts inte bara om min syn på den här principen utan också om min syn på de förändringar som arvs- och gåvoskattekommittén har föreslagit.

KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag har ingenting emot om finansministern lämnar ett kort jakande svar på viktiga rättvisefrågor. Men det är alldeles uppenbart att den

här lagstiftningen en gång i tiden utformades med en tidsgräns inom vilken skattemyndigheterna normalt skulle kunna handlägga ärenden. Det är alldeles uppenbart att detta i dag inte på något sätt håller, och därför drabbas också den skattskyldige.

Detta är inte något försumbart problem. Bara i Stockholm är ärendebalansen ca 4 000 ärenden, och det beräknas att en fjärdedel av de fallen kommer att drabbas av den här straffröntan.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Finansministern säger att röntan inte skall vara en bestraffning. Men om man får betala 12,5 % i ränta och får bara 10,5 % blir det en förlust för den skattskyldige med 2 %. Det är detta som arvs- och gåvoskattekommittén vill ändra på, och det kommenterade finansministern inte i sitt första inlägg.

När nu arvs- och gåvoskattekommittén vill minska skattebördan med 3 % vill jag änyo fråga finansministern: Är detta skäligt? På detta vis blir det ju inte någon direkt bestraffning av den skattskyldige, utan det blir fråga om en viss ränta för en skattecredit. Är finansministern villig att hålla med mig om att röntan i dagsläget är för hög?

Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag har redan uttalat mig i den frågan.

KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att finansministern envist hävdar att det är korrekt att en sådan här ren straffrönta skall utgå oavsett om det är skattemyndigheten som har fördröjt beslutet och detta ligger helt utanför den skattskyldiges kontroll. Jag kan bara beklaga detta.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag kan komplettera med upplysningen att justitiekanslern i en del fall har eftergivit statens ränteanspråk då ett långvarigt dröjsmål varit för handen. Justitiekanslern har också klart för sig att detta är orättvist mot den skattskyldige.

Låt mig till sist konstatera att finansministern är snabb att stifta lagar när det är till den skattskyldiges nackdel – det kan t.o.m. ske på nyårsafton. Men när det är fråga om att ge rättvisa till skattebetalarna, vilket arvs- och gåvoskattekommittén ville redan år 1987, då har finansminister inte så bråttom.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Meddelande om uppskjutna frågesvar

TALMANNEN:

På grund av justitieminister Laila Freivalds sjukdom kommer frågorna under punkterna 7–10 på dagordningen att besvaras nästa tisdag, dvs. den 17 oktober.

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Per Gahrton har frågat mig vem som talar sanning om Sveriges medverkan i USA:s teknikembargo gentemot Sovjetunionen m.fl. östländer, kabinetssekreterare Schori eller statssekreterare Sohlman, samt om jag anser att Sveriges embargopolitik stämmer med Haagkonventionen om neutrala staters förpliktelser.

Det är svårt att avhålla sig från att gå i polemik mot sättet att ställa frågan. Per Gahrton om någon borde väl ha en viss förståelse för att det ibland kan förekomma flera språkrör i en viss fråga. Antydningar om att någon av mina närmaste medarbetare inte skulle tala sanning finner jag stötande. Det föreligger heller inte någon motsättning i de uttalanden som gjorts.

Vi deltar inte i något amerikanskt embargo på högteknologiområdet. Svensk teknologi bestämmer vi själva över. Det är däremot mycket angeläget att se till att svenskt territorium inte används för att kringgå andra länders exportbestämmelser. Samtidigt är det viktigt för Sverige att säkra tillgången till avancerad utländsk teknik. Neutralitetsreglerna i Haagkonventionen gäller endast i krig. De är därför inte tillämpliga i detta fall. Självfallet kan Sverige enligt folkrätten i fredstid vidta åtgärder i syfte att förhindra sådan osund handel som har sin grund i att Sverige skulle kunna utnyttjas som genomgångsland för trafik som är illegal i andra länder. Det var också därför riksdagen 1986 fattade beslut om förbud mot utförsel av vissa högteknologi-produkter som tillverkats utomlands.

PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag finner att utrikesministern behagar skämta. Det är självklart att det är bra med många språkrör om de säger i stort sett samma sak när det gäller viktiga principer. Det är inte lika bra när utrikesdepartementets båda språkrör säger motstridiga saker.

I ett TV-program sade Pierre Schori inför hela svenska folket ungefär det som utrikesministern här säger. Han förnekade att vi deltar i en amerikansk embargopolitik. Men inför delar av svenska folket säger ett annat språkrör på utrikesdepartementet, statssekreterare Mikael Sohlman, att Sverige visst deltar i USA:s embargo. Han utvecklar detta vidare i en lång intervju. Det är väl då ganska naturligt att ställa en fråga, utan att man för den skull antyder att någon direkt ljuger. Det kan vara någon som är felinformerad eller har fått felaktiga uppgifter på något sätt. Jag måste här ändå upprepa min fråga och begära att utrikesministern klart tar ställning till sina båda språkrör.

Här finns en diger dokumentation, bl.a. boken USA:s exportkontroll Tekniken som vapen, som utmärkta undersökande journalister på tidskriften Ny Teknik har utarbetat och därefter följt upp i en lång rad artiklar. De har talat om att vi redan nu har en embargopolitik. Vi samarbetar med tullen i USA. Är det inte sant att 400 svenska företag har inspekterats av svenska myndigheter för att man skall se till att de följer amerikanska bestämmelser? Är inte detta sant?

Svar på frågor

Jag vill också fråga: Planerar ni några nya restriktioner? USA ställer ju krav på importcertifikat, där man skall godkänna de svenska importörerna, på att man skall anta Cocom lista och t.o.m. på exportkontroll av svensktillverkad teknik. Finns det några sådana planer? Tänker ni under täckmantel av utvidgning av krigsmaterielbegreppet, som i princip är bra, smyga in ytterligare kontroll av svensk teknologiexport?

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Det finns naturligtvis anledning att ställa frågor, om man uppfattar uttalanden från utrikesdepartementet och olika tjänstemän som divergerande och mot varandra motstridiga. Jag påstår att de inte är det. Det är alldeles klart, och det har både kabinettssekreterare Schori och statssekreterare Sohlman sagt i detta sammanhang, att svensk högteknologi är fri för export. Det finns inga hämningar. Skulle vi delta i ett teknologikrig, som det har kallats för, skulle också svensk högteknologiexport vara förbjuden eller underställd restriktioner. Det är den inte. Däremot har vi en skyldighet att förhindra att Sverige används som genomgångsland för sådan export som de länder från vilka exporten kommer har bestämt skall vara förbjuden. Det ligger i svenskt intresse, i sådant samarbete deltar vi.

Jag skulle naturligtvis gärna se att vi någon gång kom i den situationen med de förbättrade relationerna mellan stormakterna att också sådan teknologiöverföring som nu är förbjuden kunde ske fritt. Detta är fakta – det får sedan stå vad som helst i den av Per Gahrton refererade boken.

PER GAHRTON (mp):

Herr talman! För det första: Svensk högteknologiexport är för närvarande fri. Det är utmärkt. Men min fråga var: Planerar ni – USA har ju krävt det – någon sorts kontroll av den svenska tekniken också? Det är någonting som de svenska företagen är mycket intresserade av.

För det andra beträffande kontroll av genomgångsland: Det utrikesministern säger är ett erkännande av att vi faktiskt utför den kontroll som amerikanerna har bett oss om. Det innebär ju att vi medverkar i en kvarleva av det kalla kriget. Fråga ryssarna vad de tycker om detta. Vad säger ryssarna om det till Sten Andersson? De tycker väl inte om att deras försök att bygga upp en fungerande ekonomi försvåras av att Sverige medverkar till de amerikanska embargobestämmelserna? Det utrikesministern säger här är i praktiken ett erkännande av att vi medverkar i Cocom. Vad är det för skillnad?

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Per Gahrton övertolkar något vad jag har sagt. Jag börjar med att kommentera den senare frågan.

Det är klart att Sovjetunionen har ett stort och berättigat intresse av att få del av all utländsk högteknologi, inte bara den svenska utan också den amerikanska. Vad vi gör är att vi lever upp till de åtaganden som vi har gjort. Sovjetunionen vill naturligtvis köpa denna högteknologi direkt. Som jag sade hoppas jag att vi någon gång skall vara i den situationen att detta blir möjligt. Nu är det förbjudet enligt amerikansk lag. För att vi skall få del av denna högteknologi måste vi se till att vi får tillgång till den, inte att Sverige

används som genomgångsland. Det är en alldeles klar svensk politik, och den tänker vi fortsätta med.

Svaret på den första frågan, om vi planerar att se till att också svensk högteknologi blir förbjuden för export, är: Det gör vi inte. Den bestämmer vi själva över.

PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Det var ett intressant besked, och det skall vi notera. Men det övriga är ju rena nysspråket, utrikesministern. Det är rent Orwellskt språk. Å ena sidan deltar vi inte i ett amerikanskt embargo, men vi lever upp till åtaganden. Åtaganden som vi har gjort gentemot vem? Jo, gentemot amerikanerna. Vad är skillnaden? Vi har gjort åtaganden gentemot amerikanerna att leva enligt deras bestämmelser, och det får vissa konsekvenser, nämligen att vi kontrollerar att vissa amerikanska varor inte förs vidare via Sverige. Vad är det för skillnad att vara medlem i Cocom, som en rad länder är, som en del av det kalla kriget? Var finns skillnaden? Varenda lyssnare måste få klart för sig att vi faktiskt lever upp till åtaganden som vi har gjort till USA om teknikembargo. Vad är skillnaden i förhållande till teknikembargo, som ju jag och statssekreterare Sohlman samt Ny Teknik hävdar faktiskt existerar?

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Den stora skillnaden, Per Gahrton, är att om Sverige var medlem i Cocom var vi också ålagda att förhindra export av svensk högteknologi. Det är en ganska avsevärd skillnad. De åtaganden som vi har mot andra länder, det må vara USA eller inte, håller vi på. Det tror jag är en mycket klok svensk linje.

PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Svensk högteknologi i all ära, men sanningen är att en mycket stor del av den innehåller amerikanska komponenter. Det ser vi t.ex. i JAS-planet. Det finns en lång rad av s.k. svenska högteknologiprodukter som i själva verket inte alls är svenska. Det är detta som gett upphov till hela problemet och till de svenska tullraziorna hos svenska producenter för att se till att det inte finns någon liten amerikansk beståndsdel. Jag kan inte se att det finns någon skillnad.

Detta är ett oerhört känsligt ämne. Det skrivs också i Ny Teknik, där man antar att Mikael Sohlman med sitt beryktade erkännande gjorde en diplomatisk vurpa. Det är uppenbart att han gjort det, men det är trevligt att diplomater ibland gör sådana vurpor så att det verkligen syns klart och tydligt att Sverige de facto medverkar i amerikansk teknologiexport.

Jag skulle vilja fråga: På vilket sätt hjälper detta Sovjetunionen i den oerhört besvärliga situationen med ekonomin?

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på frågor

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hadar Cars har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta till stöd för den tjeckoslovakiske regimkritikern Stanislav Devátý. Redan i slutet av maj i år besvarade jag här i kammaren en interpellation av Hadar Cars om svenskt stöd åt Stanislav Devátý. Jag kunde då konstatera att läget för de mänskliga rättigheterna i Tjeckoslovakien var dystert.

Detta gäller alltså. Flera framstående regimkritiker har dömts för förment brottslig verksamhet, bl.a. Stanislav Devátý. Andra har börjat avtjäna fängelsestraff för handlingar som i demokratiska stater utgör ett naturligt inslag i samhällsdebatten.

Kort efter domen den 31 augusti mot Devátý tog vi kontakt med den tjeckoslovakiska regeringen och uttryckte vår oro. Redan tidigare hade jag vid Byggnadsarbetareförbundets solidaritetskväll den 21 augusti i Stockholm väddat till Tjeckoslovakien att inte fångsla dem som hyser obekväma åsikter. Jag nämnde då särskilt Stanislav Devátý.

En ny rättegång mot Devátý hålls i morgon. Det är min förhoppning att förnuftet då kommer att segra och Devátý frikännas.

Skulle detta inte ske är vi självklart beredda att agera i frågan och t.ex. utnyttja de möjligheter som Wiendokumentet ger.

Devátý och andra tjeckoslovakiska medborgarrättskämpar kan räkna med den svenska regeringens fortsatta stöd.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Man kan undra i vilket europeiskt land det är ett brott att författa och samla in namn till en petition till landets riksdag, där man kräver dels ökad respekt för medborgarrättigheter, dels en demokratisering av samhället. Ingenstans kan det vara fallet i Europa, kunde man tro. Men verkligheten är att precis detta kan drabba personer i Tjeckoslovakien. Där dömdes, som också utrikesministern påpekade, Stanislav Devátý i augusti i år till 20 månaders ovillkorligt fängelsestraff för att, som det stod i domen, ha förtalat den socialistiska ordningen genom att i petitionen påstå att lagstadgade medborgarrättigheter inte respekterades i landet. Jag undrar om inte den tjeckiska domstolen på detta sätt gav Devátý och andra medborgarrättskämpar det allra bästa tänkbara beviset på att de har rätt. Så trångt sitter i Tjeckoslovakien de mänskliga rättigheterna i dag att det blir ett brott mot den socialistiska ordningen att ens påtala detta faktum.

I morgon, på onsdag, skall hovrätten i Brno avgöra om domen mot Devátý skall fastställas eller inte. Min förhoppning är att Sveriges utrikesminister i dag tar tillfället att, liksom jag, kraftigt fördöma bristen på mänskliga rättigheter i dagens Tjeckoslovakien och kräva att medborgarrättskämpar som Stanislav Devátý skall få utöva sina lagstadgade rättigheter, rättigheter som finns på papperet men uppenbarligen i praktiken inte tillerkänns dem i enlighet med Helsingforsdokumentet.

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Ett sådant fördomande har jag gjort många gånger tidigare och jag är naturligtvis beredd att upprepa det i dag.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det gläder mig att utrikesministern gör det. Jag tycker också att det i det svar som utrikesministern i dag har lämnat finns ett sådant kraftigt avståndstagande. Jag ser inte att det mellan oss i det här avseendet finns några vitt skilda åsikter. Jag är också tacksam för att utrikesministern tidigare har tagit upp Devátýs fall. Jag vill hoppas att utrikesministern, på det sätt som han har uttryckt här i dag, är beredd att göra det igen.

Låt mig också på den korta tid som återstår peka på att det också finns andra personer som står åtalade i dag, nämligen Miroslav Kusy och Jan Tjarnógürsky. Dessa är åtalade för att de skulle ha begått subversiva handlingar, som skulle bestå i att de uppmanat människor att lägga blommor på de platser där tjecker dödades i samband med invasionen 1968. Delar utrikesministern min uppfattning att det också i dessa fall finns anledning att från svensk sida tala med stor klarhet om vår syn på mänskliga rättigheter?

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Svaret är givet.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1989/90:51 om åtgärder för att i Sovjetunionen underlätta handläggningen av viseringsansökningar för besök i Sverige

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Stig Bertilsson har frågat mig om vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att på ett tillfredsställande sätt lösa den besvärliga situationen för visumsökande vid ambassaden i Moskva och generalkonsulatet i Leningrad.

Det är alldeles riktigt att antalet viseringssökande vid generalkonsulatet i Leningrad ökat avsevärt under de senaste sex månaderna. Skälet är naturligtvis att möjligheterna för sovjetiska medborgare att resa utomlands har förbättrats. Det är i huvudsak generalkonsulatet i Leningrad som berörs av det ökade antalet viseringssökande. De flesta av dem kommer från Estland.

Till följd av de ökade arbetsuppgifterna har UD tillfälligt förstärkt generalkonsulatet med en tjänsteman från invandrarverket. Inom kort kommer ytterligare en tjänsteman från UD att stationeras permanent i Leningrad. Vidare siktar vi på att så snart som möjligt låta generalkonsulatet i Leningrad upprätta avdelningskontor i Tallinn och Riga för att bl.a. tillmötesgå det stora antalet viseringssökande.

Jag kan här tillägga att vår generalkonsul i övermorgon kommer att träffa borgmästaren i Tallinn för att fortsätta diskussionerna om lokaler för denna verksamhet.

Utrikesdepartementet och byggnadsstyrelsen vidtar också andra åtgärder vid generalkonsulatet i Leningrad för att effektivisera verksamheten där.

Mot bakgrund av den utbyggnad som nu görs i Leningrad och snart också i Tallinn och Riga är jag övertygad om att problemen inom kort kommer att vara lösta.

STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret. Det här har faktiskt blivit ett allvarligt problem, och jag tror att det litet grand handlar om vårt anseende utomlands. Tyvärr är utrikesministerns svar inte tillfredsställande när det gäller att lösa de problem som har uppstått.

Under hela 1988 var antalet viseringssökande ca 3000. För närvarande kommer ca 1000 ansökningar i månaden, och det är hela tiden en klar ökning.

Utrikesministern hänvisar till att man tillfälligt har förstärkt generalkonsulatet med en tjänsteman från invandrarverket. Nu har detta inte inneburit att man fått igenom flera viseringsansökningar utan snarare tvärtom. När denne tjänsteman kom dit konstaterade han att man ditills för att hinna med bara hade stämplat ansökningarna. Det har snarare blivit en lägre genomströmningstakt efter det att han kom dit.

Utrikesministern säger också att man kommer att förstärka generalkonsulatet med en tjänsteman från UD, som skall stationeras permanent i Leningrad. Ja, men faktum är att denne, enligt de informationer som jag har, skall stationeras på den politiska avdelningen och inte kommer att arbeta på viseringsavdelningen.

I en tid när man i Sovjet har lättare att få pass för att resa till vårt land är det viktigt att vi i Sverige verkligen anstränger oss för att ge människor i Sovjet möjlighet att få intryck från vårt land och från västsidan i övrigt genom att få göra besök här. Med all respekt för utrikesministern tycker jag ändå att man har tagit litet för lätt på det här problemet. Man skall också konstatera att det sker en fortsatt ökning av antalet viseringsansökningar. Dess värre löser de besked som utrikesministern här har givit inte alls detta problem. Jag tror att vi får räkna med fortsatta demonstrationer, petitioner osv. där borta i Sovjetunionen.

Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Det är möjligt att det blir fortsatta demonstrationer och petitioner. Dock är jag övertygad om att de åtgärder som vi nu vidtar kommer att lösa problemen. Jag tror inte att de kan lösas helt och hållet i Leningrad. Det krävs lokaler i både Tallinn och Riga, och vi har där stött på en viss tröghet som förekommer i sådana system – och förresten inte bara där. När problemen med lokaler och personal är lösta klarar vi det här. Då slipper vi både demonstrationer och petitioner, och kanske också sådana här frågor, även om denna fråga nu är i hög grad befogad.

STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Förstärkningen i de baltiska staterna är naturligtvis nödvändig för att man skall klara problemen, men med tanke på ökningstakten

kommer detta inte att räcka till. Jag är övertygad om att framtiden kommer att utvisa detta.

Prot. 1989/90:6
10 oktober 1989

Utrikesminister STEN ANDERSSON:
Herr talman! Skall vi slå vad?

Svar på frågor

STIG BERTILSSON (m):
Herr talman! Ja, om hur mycket?

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1989/90:20 om en svensk läskunnighetskommitté

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Karl-Göran Biörsmark har frågat mig när en svensk nationell kommitté för FN:s läskunnighetsår skall bildas.

Att främja en ökad läskunnighet och att bekämpa den fortfarande vitt utbredda analfabetismen i världen är en av huvuduppgifterna i svensk biståndspolitik. Sverige har också sedan länge arbetat för att insatser i detta syfte skall prioriteras i olika FN-organ, främst Unesco.

Mot den bakgrunden har det varit naturligt för Sverige att aktivt stödja att FN proklamerar nästa år som internationellt läskunnighetsår.

En viktig inledning till detta arbete blir den stora världskonferens om läskunnighet och utbildning som anordnas i Bangkok i början av mars nästa år av Unesco, Unicef, UNDP och Världsbanken gemensamt. Sverige har ekonomiskt bidragit till konferensen och har härigenom tillsammans med bl.a. Norge ställning som en av fyra medfinansierare.

Vad jag nu har sagt visar tydligt den vikt Sverige fäster vid arbetet mot analfabetism och vid FN:s läskunnighetsår.

Bildandet av en svensk nationalkommitté pågår. Jag räknar med att inom kort tillsammans med statsråden Lena Hjelm-Wallén och Göran Persson offentliggöra kommitténs sammansättning och närmare arbetsuppgifter. En viktig uppgift blir därvid att förbereda det svenska deltagandet vid världskonferensen i Bangkok.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Analfabetismen är ju ett av världens största problem, och man räknar med att det framåt år 2000 kommer att finnas ungefär 1 miljard analfabeter i världen. Läs- och skrivkunnighet är en mänsklig och en demokratisk rättighet, och därom råder inga delade meningar. Jag vill här framföra kritik mot att vi i Sverige är så senfärdiga med att komma i gång med arbetet med det internationella läskunnighetsåret. Detta år startar om några månader, och Svenska Unescorådet skrev redan i början på förra året till regeringen och framhöll vikten av att det bildas en läskunnighetskommitté, som sätter i gång arbetet med att propagera för detta i Sverige. Jag tror att det i Sverige i dag råder ganska stor okunnighet om att 1990 är det av FN proklamerade läskunnighetsåret.

Nu säger statsrådet två och en halv månad innan läskunnighetsåret börjar att det pågår ett arbete och att en sådan här kommitté skall presenteras inom kort. Jag tycker att det är olyckligt att vi har varit så senfärdiga i detta arbete. Dessutom har Svenska Uneskorådet också begärt medel för att dra i gång detta arbete. Man har begärt mellan 10 och 15 milj. kr. för att understödja de organisationer som arbetar med detta, både internationellt och nationellt.

Min fråga är: Kommer statsrådet att bevilja de medel som Svenska Uneskorådet anser är nödvändiga för att dra i gång arbetet 1990?

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag kommer i samband med att regeringen tillkännager kommitténs sammansättning naturligtvis också att redovisa under vilka förutsättningar en sådan kommitté skall kunna arbeta. Låt mig med anledning av den kritik som Karl-Göran Biörsmark för fram bara säga att jag inte har någon anledning att polemisera mot den. Man kan ha olika uppfattning om vid vilken tidpunkt det ena eller det andra skall göras. Jag är däremot inte övertygad om att det förhållandet att man vid en undersökning sannolikt kommer att finna att ganska många medborgare inte känner till att FN:s läskunnighetsår existerar skall tas som tecken på att Sverige skulle komma att göra en dålig insats inom ramen för läskunnighetsåret.

Skulle vi ha som grund för varje verksamhet att vi först skulle sprida en allmän kännedom om ett sådant här år, kunde vi nog dess värre inte ställa upp i så många FN-aktiviteter. Då skulle vi ägna oss åt ett inåtsyftande och introvert arbete, för att upplysa folk om de år under vilka vi alla hade tillfälle att delta i det konkreta arbetet.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Våra grannländer Danmark, Norge och Finland har för länge sedan startat detta arbete, så Sverige ligger i bakvattnet i jämförelse med dem. Det är många människor i Sverige som är intresserade av dessa frågor, skolfolk och andra som arbetar med frågorna, och de har inte fått de rätta signalerna på grund av regeringens senfärdighet att komma i gång med arbetet. Det är olyckligt, därför att vi tappar tempo. Om nu målsättningen är att vi under nästa årtionde skall utrota analfabetismen i världen brådskar det.

Dessutom är detta inte bara ett internationellt problem, utan också ett nationellt problem, med de funktionella analfabeter som finns i vårt land. Även där bör arbetet komma i gång snabbare.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Karl-Göran Biörsmark tar upp en mycket intressant fråga, dvs. om dem som kallas funktionella analfabeter i Sverige. Jag tror i och för sig att man skall vara litet återhållsam med den termen, därför att såsom funktionell analfabet definieras ofta den person som inte förstår en dåligt författad skrift från någon av byråkratierna. Jag vill inte använda det som norm för att beteckna människor som analfabeter i det ena eller andra avseendet. Ibland kan det vara ett hälsotecken att man inte begriper dåliga skrifter.

Däremot finns det anledning att fånga upp det som den amerikanske författaren Nick Hussman har sagt, nämligen att analfabetism i sig inte är ett så stort problem utan att det går att lösa: den som inte kan läsa lär man att läsa. Värre är det som han kallar "aliteracy", alitteratismen, dvs. när den som har lärt sig att läsa låter bli att läsa. Också detta problem finns det anledning att uppmärksamma i vårt land, och det blir tillfälle att göra det inom ramen för ett läskunnighetsår, när den kanonkommitté tillsätts som kommer att leda detta arbete för Unescorådets räkning.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag tänker inte ta upp en diskussion om det ena eller andra begreppet är relevant i sammanhanget. Vad jag syftar på är alla de svenskar som i dagens läge inte kan läsa och skriva tillfredsställande. Vi vet att det är många, att de finns ute på arbetsplatserna och att de inte tar sig fram på grund av detta "handikapp". Det internationella läskunnighetsåret skulle bl.a. hjälpa till i arbetet med att lyfta fram detta problem, och därtill fordras både pengar och personella krafter. Det är det arbetet som det är viktigt att komma i gång med. Begäran om en kommitté som sätter i gång med detta arbete är ett år gammal, och nu är det bara några månader till 1990.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag tog upp resonemanget om de funktionella analfabeterna därför att Karl-Göran Biörsmarks inlägg kunde ge just känslan av att vi ingenting gör för dem som har läs- och skrivsvårigheter i Sverige eftersom vi inte har tillsatt en nationell kommitté för FN:s läskunnighetsår.

Jag kan erinra om att det för fyra fem år sedan, på mitt initiativ, gavs statliga pengar till en organisation som heter Skrivknuten, som just organiserar dem som har läs- och skrivsvårigheter. Där har vi inte väntat på att FN skulle säga att vi inom ramen för ett läskunnighetsår skulle ingripa. Det var därför som jag tog upp detta resonemang.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag har också haft kontakt med de människor som verkar inom förbundet mot läs- och skrivsvårigheter, och jag har förstått att det även från det hållet riktas kritik mot att arbetet med det internationella läskunnighetsåret inte har kommit i gång. Det är en symbolfråga att starta detta arbete 1990.

Jag förstår att jag inte kommer att få statsrådet att erkänna att regeringen har varit senfärdig med att bilda kommittén. Nu pågår arbetet, och det skall vara färdigt "inom kort". Vad betyder "inom kort"? Får vi se en sådan här kommitté före årets slut?

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Självfallet är "inom kort" en tidpunkt som ligger före detta årsskifte och betydligt närmare än så. Jag skall gärna gå Karl-Göran Biörsmark till mötes och säga att vi självfallet hade kunnat och möjligen hade bort utse denna nationalkommitté tidigare, men jag kände ändå ett visst behov av att ge ett rimligt perspektiv på frågan. Om man tror att läs- och skrivsvår-

righeterna i Sverige hade dramatiskt minskat därest vi hade tillsatt denna nationalkommitté i maj i stället för oktober är det att något överskatta kraften i nationalkommittén.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag kan hålla med om det sista. Nu har statsrådet i alla fall erkänt att man har varit litet senfärdig. Jag gläder mig åt att vi "inom kort", vilket jag bedömer vara inom 14 dagar, har en nationalkommitté för detta arbete. Det är glädjande att vi äntligen får denna signal.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1989/90:22 om den framtida TV-politiken

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig om regeringens tidsplan för ställningstagande till frågor om den framtida svenska TV-politiken.

TV-utredningens betänkande har sänts ut på remiss, och remisstiden utgår den 20 december 1989. När remissinstansernas synpunkter föreligger avser jag att komma tillbaka till regeringen angående frågans fortsatta beredning.

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag börja med att i denna förtroliga krets ge en komplimang till talmannen för den nya debattordningen, som jag tycker är både rapp och trevlig, och sedan vända mig till utbildningsministern och tacka för svaret på min fråga.

Det är väl bra att remisstiden går ut den 20 december, men frågan är vad som händer sedan. Jag vill ställa den klassiska frågan: Vad vilja socialdemokraterna?

Denna utmärkta utredning har lagt fram tre alternativ när det gäller ställningstagande till reklamfrågan. Det första är reklam i Sveriges televisions båda kanaler. Till det förslaget säger Bengt Göransson nej, och det är utmärkt.

Det andra alternativet är reklam i ett från Sveriges Radio fristående företag, och Sveriges television behåller en kanal. Där kommer Sveriges Radio att säga ett blankt och definitivt nej, och det är också bra.

Det återstår det tredje alternativet, som är reklam i ett fristående TV-företag, och Sveriges television behåller sina två kanaler. För detta förslag kan socialdemokraterna lätt få parlamentarisk majoritet.

Nu brådskar det. Vi har denna underliga situation att i Västerås kan folk sitta och se TV-sändningar via satellit fyllda med reklam, men man får inte se lokala TV-sändningar från Västerås Vision. För varje månad som går rinner mängder av svenska reklampengar ut ur landet, och de borde stanna här i Sverige.

Det brådskar alltså med ett ställningstagande och min enkla fråga är: Kan vi i oppositionen möjligen hjälpa till för att få ett snabbt ställningstagande i denna fråga?

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Det är i oerhört många frågor som oppositionen skulle kunna hjälpa till. Vi skulle kunna göra många underbara lösningar på politiska problem. därest vi hade en opposition som emellanåt hjälpte till. Jag hoppas att vi många gånger skall få se exempel på detta.

När det gäller den konkreta frågan om televisionen är Jan-Erik Wikströms verklighetsbeskrivning, av landet som förblöder därför att reklampengar strömmar ut ur landet till televisionskanalerna runt om, tyvärr felaktig. Det är naturligtvis inte så.

Ett numera klassiskt skämt i England är när man frågar: Vet du vad det är för skillnad på Sky Channel och odjuret i Loch Ness? Svaret på frågan är att odjuret i Loch Ness finns det några som påstår sig ha sett. I själva verket har dessa kanaler svårt att få reklam, och den reklam som de har får de ofta bjuda på.

Jan-Erik Wikström frågade vad socialdemokraterna vilja. I det stycket vill jag peka på att vi i det parti som jag tillhör har en tradition, som kritiserades häromdagen av ett politiskt ungdomförbunds företrädare – ett förbund icke hemmahörande i något av de i dessa talarstolar representerade partierna. Man sade: Ta inte efter socialdemokraternas vana att fråga medlemmarna om en massa saker. Politik kräver snabba beslut, så detta måste avgöras i riksdagsgrupper.

Vi kommer att fortsätta att följa vår folkrörelsetradition och faktiskt fråga medlemmar och andra, dvs. ge en chans åt medborgarna att tala om vad de tycker. Därför är det viktigt att vi har denna remisstid till den 20 december. Jag hoppas att Jan-Erik Wikström har den generositeten att han också accepterar om en eller annan folkpartist inte ställer upp på partilinjén.

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har inte sagt att Sverige förblöder, men jag har sagt att det rinner hundratals miljoner ut ur landet. Det är dessutom så, att väntar man alltför länge löser sig den här frågan själv, för då får man ett etablerat mönster, som innebär att reklamen når Sverige huvudsakligen via utländska satelliter. Det tycker jag vore synd.

Det är bra att man samråder med medlemmarna. Men under tiden får de svenska hushållen undan för undan kabel-TV och allt fler sitter och ser Sky Channel, Super Channel och allt vad det är. Bl.a. gör de svenska riksdagsmännen det, sägs det. Då tycker jag att det är önskvärt att vi påskyndar ställningstagandet. Låt samrådet pågå några månader – det är utmärkt. Lagg sedan gärna ett förslag i riksdagen. Jag har i förtäckta ordalag antytt var Bengt Göransson kan finna en parlamentarisk majoritet.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag fick en faktaupplysning, som jag är tacksam för: det är riksdagsmän som ser på Sky Channel! Jag har själv kabel-TV hemma, men jag har i min umgängeskrets eller bland mina grannar inte funnit någon som ser på denna kanal som sänder på eftermiddagarna. En förklaring till att det är så få närvarande i kammaren och lyssnar på vår debatt om TV kan då vara

att ett antal ledamöter sitter på sina rum och tittar på Sky Channel. Detta påstående var emellertid inte mitt utan Jan-Erik Wikströms.

Svar på frågor

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det kan ju inte vara något fel att riksdagsmännen försöker orientera sig om den verklighet som nu finns i snart en miljon svenska hem. Jag tycker att det är oerhört viktigt att de ser på denna kanal. Jag tycker också att det är viktigt att vi snabbt får ett beslut som gör att vi får fler svenska TV-kanaler med ett svenskt programutbud, där reklamintäkterna stannar i Sverige.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har nu lämnat sitt remissvar. Jag skall också ta del av de övrigas remissvar innan vi tar ställning.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1989/90:33 om finansieringen av utrustning till den nya grundskollärarytbildningen

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ylva Annerstedt har frågat mig om hur jag tänker lösa finansieringen av utrustningen till den nya grundskollärarytbildningen.

I förra årets budgetproposition föreslog regeringen en kostnadsram om 25 milj. kr. för grundskollärarytbildningen, att användas till utrustning för ämnen som ingår i utbildningen. Av kostnadsramen fick 9 milj. kr. tas i anspråk budgetåret 1988/89. Innevarande budgetår får 8 milj. kr. tas i anspråk, och resterande 8 milj. kr. används budgetåret 1990/91.

Detta förslag antogs även av riksdagen.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Först får jag tacka utbildningsministern för svaret.

Bakgrunden till frågan var att det nu råder en ny situation för de små högskolorna. Från att tidigare ha utbildat lärare för årskurs 1–6 skall de nu också utbilda lärare som undervisar i årskurs 7, dvs. första året på högstadiet.

Detta kräver utrustning, framför allt i de naturorienterade ämnena.

De små högskolorna har nog inte uppfattat signalerna så, att dessa medel också skulle räcka till sådan utrustning. Om man utgår från den uppdelning som utbildningsministern gjort i svaret, skulle man första året få 1 milj. kr. mer. De små högskolorna säger att enligt de beräkningar de gjort krävs det ungefär 400 000 kr. för att klara detta. Det gäller åtta högskolor, och det gör alltså 3,2 miljoner. Detta innebär att de inte har pengar som räcker till denna utrustning. Vad gör de då? De undrar naturligtvis hur ministern har tänkt sig att detta skall finansieras. Pengarna räcker alltså inte. Det handlar om ungefär 16 tjänster om man slår ut det på de åtta små högskolorna.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag noterar att riksdagen på förslag av regeringen har anslagit medel för denna utbildning. Huruvida man behöver skaffa viss utrustning i samma sekund som lärarkandidaterna kommer innanför skolporten för att påbörja en utbildning som skall pågå under flera år kan jag inte utan vidare bedöma. På den punkten vill jag reservera mig, men jag skall självfallet noga följa hur anskaffningen av utrustning kommer att ske. Riksdagen har anvisat medel för bedrivande av just denna verksamhet.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det gläder mig att utbildningsministern skall titta litet närmare på detta. Uppenbarligen ser de små högskolorna detta som ett betydande problem. Det skall alltså bedrivas undervisning i nya ämnen och kanske också ges lärarhandledning som kräver en annan kompetens. Det är uppenbart att den kompetens och den utrustning som behövs för t.ex. laborationer i fysik, kemi och biologi på högstadiet inte finns på dessa högskolor. Det gäller som sagt en dyr utrustning.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1989/90:34 om antagningskraven till lärarutbildning

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ylva Annerstedt har frågat mig om vilka åtgärder jag avser att vidta för att behörighetskraven för grundskollärodbildningen följs.

Jag har vid ett flertal tillfällen betonat hur viktigt det är att de lärare vi utbildar har goda kunskaper. Detta innebär i praktiken att vi ställer höga krav på dem som söker till den nya grundskollärodbildningen. Förkunskapskraven ligger därför fast.

Detta har jag också framhållit för ledningen vid de berörda högskoleenheterna vid ett möte som vi hade i fredags om rekryteringen till grundskollärodbildningen.

Jag vill även erinra om att det är universitets- och högskoleämbetet som har till uppgift att utöva tillsyn över verksamheten vid högskoleenheterna.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret. Det gläder mig att Bengt Göransson så klart fastslår att förkunskapskraven ligger fast. Jag vet att Bengt Göransson håller på kvalitetskraven, men den situation som nu föreligger i Gävle/Sandviken är ytterligt oroande. Jag hoppas att min fråga i någon mån har medverkat till att det möte som hölls i fredags kom till stånd.

Av 119 antagna till lärarutbildningen är bara 19 behöriga. 50 av de 100 obehöriga har tre eller flera ämnen att komplettera. Uppenbarligen är detta inte tillfredsställande. Det är orimligt att anta att dessa elever skall klara sin utbildning på ett bra sätt.

Svar på frågor

Jag vill då fråga: Vad blev resultatet av mötet i fredags? Det är detta som är det intressanta.

Utbildningsminister BENGTT GÖRANSSON:

Herr talman! Mötet i fredags utlystes under sommaren, när det kom rapporter om att det var väldigt många obehöriga sökande som måste avvisas. Vid det tillfället sades det att det var en flykt från läraryrket. Så är inte fallet. Det var 850 sökande som hade lärarutbildning som förstahandsval men som avvisades därför att de inte uppfyllde förkunskapskraven.

Vad vi nu talat med ledningarna för högskolorna om är att de skall informera dessa personer om att de är välkomna om de skaffar sig den behörighet som de saknar. Vi har också redovisat att vi inte kan tänka oss generella dispenser för att fylla utbildningsplatser. Det viktiga är att vi får lärare som är kompetenta att fullgöra sin uppgift, inte att fylla utbildningsplatser med personer som saknar de förkunskaper som är nödvändiga för att de skall kunna följa undervisningen. Därutöver sade vi från regeringens sida vid detta möte att man naturligtvis måste vara beredd att värdera skilda kompetenser.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tycker att Bengt Göranssons besked är mycket positivt. Jag är naturligtvis inte främmande för att någon elev kan få komplettera ett ämne om speciella skäl föreligger. Men den situation som nu råder i Gävle innebär ingenting annat än att man kringgår riksdagens beslut och, som Bengt Göransson själv sade, gör avkall på förkunskapskraven för att fylla tomma utbildningsplatser. Ingen yrkesgrupp är betjänt av en dålig utbildning. Allra minst är grundskollärarna det.

Detta är fullständigt orimligt, och ingen förälder skall behöva acceptera att lärare med dålig utbildning går ut från lärarhögskolorna. Jag förstår att inte heller utbildningsministern är intresserad av att så blir fallet.

Nu är situationen något bättre än förra året, eftersom man på de andra högskolorna bara har godkänt en och annan dispens. Att inte så är fallet i Gävle kan jag bara beklaga. Jag hoppas att man ändå på något sätt skall kunna lösa problemet, eftersom de elever som nu har fem ämnen att komplettera ju inte kan få en god utbildning.

Utbildningsminister BENGTT GÖRANSSON:

Herr talman! Situationen är mycket bättre än förra året. Förra året hade vi en situation med en tredjedel av platserna obesatta. I år ökades ramen på riksdagens initiativ till att omfatta över 350 platser, vilket är mer än vad regeringen hade föreslagit. Inom denna vidgade ram finns nu 20 platser lediga. Det är alltså fråga om en väsentlig förbättring.

När det gäller frågan om kompetenskraven vill jag påpeka att man kan uppfylla förkunskapskrav även om kunskaperna inte i formell mening är redovisade i gymnasieskolan. En teologie kandidat som bestämmer sig för att bli lärare skall möjligen få chansen att komma in på en sådan här utbildning. En person som har åtta eller nio års tjänstgöring som obehörig lärarvikarie kanske kan anses ha dokumenterat några förkunskaper som kan göra det möjligt för honom att få utbildning för det yrke som han faktiskt bedriver

sedan ett antal år. Vi får alltså inte ha ett alltför mekaniskt tillämpande av kompetensreglerna.

Prot. 1989/90:6
10 oktober 1989

Svar på frågor

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag håller helt med utbildningsministern därvidlag. Med sådana förkunskaper skall man naturligtvis kunna få dispens. Men detta är ju inte fallet på den aktuella högskolan, utan där är det fråga om en generell dispensgivning som inte någon är betjänt av. Utbildningsledaren vid denna högskola säger att han faktiskt tror att man kan klara av utbildningen med betyget två i fysik.

Men vi har från riksdagen sagt ifrån att vi inte vill acceptera detta – vi vill att det skall finnas en bättre grund för den utbildning som ges. Jag tycker att det är positivt att utbildningsministern så klart har slagit fast kravet på kvaliteten vad gäller den utbildning som ges till våra blivande lärare.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1989/90:3 om åtgärder med anledning av visst inslag i TV-program om försvaret

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Per Gahrton har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av TV-programmet Sverige är oslagbart, vilket visades den 7 september i år och innehöll bl.a. ett sånginslag från en övning med värnpliktiga.

Jag vill först säga att jag delar Per Gahrtons uppfattning och bestämt tar avstånd från företeelser av detta slag. Jag har tagit upp saken med överbefälhavaren för vidare åtgärder, och jag avser ej vidta någon ytterligare åtgärd i frågan.

PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Bakgrunden till min fråga var ett TV-program där ett gäng svenska soldater plötsligt dök upp, sjungande: Vi vill åka till Moskva. Döda ryssen och må bra. Detta var något fatalt, eftersom hela programmet försökte ge en bild av det svenska försvaret som någonting mycket defensivt utan några som helst aggressiva avsikter. Men då dyker plötsligt dessa gossar upp med sin sång.

Jag tror att Olof Palme en gång sade att det är beklagligt att så många fina svenska politiska beslut drabbar medborgarna i form av betonggrå byråkrati. När det gäller fredspolitikerna är det beklagligt att de svenska fina fredsprinciperna drabbar människor i form av allt möjligt sprängbart från Bofors, och kanske också i form av sådana här s.k. elitsoldater som har missuppfattat vad de sysslar med.

Jag har därför all anledning att tacka försvarsministern för att han delar min uppfattning, för att han tar avstånd från nämnda händelse och för att han också har talat med överbefälhavaren om saken. Jag har då egentligen

Svar på frågor

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1989/90:6 om planerad utlokalisering av delar av Försvarets Forskningsanstalt

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Hugo Bergdahl har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att alternativet med Västerås som lokaliseringsort för FOA:s Stockholmsenheter får en allsidig och seriös behandling.

Jag vill inleda med att säga några ord om den historiska bakgrunden i fråga om FOA:s lokalisering.

Genom riksdagsbeslut i början av 1970-talet utlokaliserades en lång rad statliga myndigheter från Stockholmsområdet, helt eller delvis. FOA är den enda myndigheten som omlokaliserades delvis och till flera olika orter. FOA finns nu i Linköping, Umeå, Karlstad och i Stockholmsområdet.

De delar av FOA som är kvar i Stockholmsområdet finns huvudsakligen på tre platser:

- kvarteret Garnisonen på Östermalm i Stockholms kommun,
- Ursviksområdet i Sundbybergs kommun,
- försöksstationen Grindsjön i Nynäshamns kommun.

Sedan mitten av 1970-talet har inriktningen varit att samla Stockholms-FOA på två platser i stället för tre.

- 1975 inriktades planeringen på Ursvik och Grindsjön.
- 1977 inriktades planeringen i stället på Botkyrka och Grindsjön.
- 1981 avbröts projekteringen av lokaler i Botkyrka.
- 1984 inriktades planeringen åter på Ursvik och Grindsjön.

Jag anser att det skall till goda skäl för att regeringen än en gång skall överge planerna på att samla verksamheten till Ursvik och Grindsjön. Men naturligtvis skall de förslag som väcks behandlas allsidigt och seriöst.

Regeringen har för närvarande två förslag att ta ställning till. Västerås kommun har i augusti föreslagit att Stockholms-FOA omlokaliseras dit. ÖB har i september föreslagit att Stockholms-FOA samlas i Almnäs i Södertälje kommun och i Grindsjön.

Västeråsförslaget har remitterats till ÖB och FOA. Yttrandena har nyligen kommit till försvarsdepartementet.

Södertäljeförslaget förutsätter att arméregementet Ing 1 flyttas därifrån. Regeringen lade i går fram ett förslag till riksdagen om att Ing 1 flyttas från Södertälje till Strängnäs.

Jag räknar för närvarande med att regeringen före nyår skall kunna ta ställning till förslagen om att lokalisera Stockholms-FOA till Västerås resp. Södertälje.

HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga. Det positiva i svaret är att försvarsministern utlovar att förslaget om att utlo-

kalisera FOA till Västerås skall få en allsidig och seriös behandling. Det är bra, och detta är det svar jag ville ha.

Jag är för min del redan nu helt övertygad om att ett beslut om att utlokalisera delar av försvarets forskningsanstalt till Västerås skulle visa sig vara ett framsynt och bra beslut. FOA måste ha goda och snabba förbindelser med Stockholm, detta är jag och många andra helt övertygade om. Med tåg tar det i dag cirka en timme att förflytta sig från Västerås till Stockholm – och snabbare skall det gå när Mälarbanan så småningom blir verklighet. Anledningen till att dessa kommunikationer är så viktiga är att de olika departementen, staberna och de flesta centrala verken – vilka betyder så mycket för FOA:s verksamhet – finns i Stockholm.

Staden Västerås tillsammans med ABB och andra ledande industriföretag skulle ge FOA:s anställda en på alla sätt stimulerande och intellektuell miljö. Västerås kan vidare erbjuda personalen en utmärkt boendemiljö, nära till god service på olika områden, liksom ett rikt kulturutbud. Västerås behöver också ett statligt verk med den inriktning som just FOA har. ABB i Västerås bildar i dag grunden för den forskningsmiljö som redan finns i teknikstaden Västerås. FOA och ABB kompletterar varandra mycket väl. En utlokalisering av FOA till Västerås vore en framtidssatsning som kunde ge upphov till en stimulering av denna forskningsmiljö, vilket skulle vara till gagn för hela vårt gemensamma framtidssamhälle.

Jag vill avsluta med att be om ett förtydligande från försvarsministern. I sista meningen säger han: "Jag räknar för närvarande med att regeringen före nyår skall kunna ta ställning till förslagen om att lokalisera Stockholms-FOA till Västerås resp. Södertälje." Borde han inte ha sagt Västerås *eller* Södertälje?

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1989/90:41 om opartisk granskning av JAS-projektet

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Lars Werner har frågat mig om jag är beredd att tillsätta en opartisk kommission för granskning av hela JAS-projektets handläggning.

Låt mig först erinra om att JAS-projektet har varit föremål för två riksdagsbeslut, nämligen under 1982 och 1983. Uppföljningen av projektet sedan dess har varit mycket omfattande, och projektet har redovisats årligen i budgetpropositioner. Jag vill understryka att det har varit och är regeringens bestämda mening att noggrant informera riksdagen om projektets ekonomiska och tekniska situation. Jag avser också att fortsättningsvis fortlöpande informera riksdagens försvarsutskott och den parlamentariska försvarskommittén om läget i projektet.

Lars Werners partikamrater deltar såväl i försvarsutskottets som i försvarskommitténs arbete och ges härmed insyn i projektet.

Såvitt jag förstår är Lars Werners fråga föranledd av den senaste tidens diskussioner i massmedia om formerna och förutsättningarna för JAS-kon-

traktet. Låt mig då erinra om att industrigruppen JAS erbjöd sig att som huvudleverantör genomföra programmet. De ekonomiska och övriga förutsättningarna för programmet blev därefter föremål för sedvanliga förhandlingar mellan parterna. Om det i efterhand har visat sig att kontraktet har upplevts som oförmånligt från industrins sida kan jag inte konstatera annat än att industrigruppen gjort en felbedömning av möjligheterna att genomföra programmet enligt kontraktet. Om detta beror på att statliga förhandlare varit framgångsrika eller på att förhandlare på industrins sida har varit mindre framgångsrika har jag svårt att bedöma. I vilket fall som helst anser jag inte att en granskning i detta avseende skulle tillföra JAS-projektet något nytt. I stället menar jag att krafterna bör koncentreras till frågan, huruvida vi kan fortsätta programmet och under vilka förutsättningar detta i så fall kan ske.

Då Lars Werner, som framställt frågan, anmält att han var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav talmannen att Gudrun Schyman i stället fick delta i överläggningen.

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att ge talmannen en eloge för hans energiska ansträngningar att göra debatterna roligare, närmare och intensivare. Återstår att se vad det har för inverkan på en så svårflörtad person som försvarsministern – hittills har effekten inte varit så hoppingsivande.

När det gäller sakfrågan vill jag säga till försvarsministern att det kan låta som om vi är bekymrade för industrigruppen JAS, om man där har tecknat bra avtal eller inte. Men vårt bekymmer gäller inte det utan hur regeringen har handlagt den här affären.

Det står i svaret att försvarsministern vill understryka att det har varit och är regeringens bestämda mening att noggrant informera riksdagen om projektets ekonomiska och tekniska situation. Det vore bra om regeringen hade gjort det under resans gång.

Jag undrar naturligtvis över de hemligstämplade dokument där det från början framförts kritik. Försvarsministern kan inte vara ovetande om att de personer som har skrivit de dokumenten också har framträtt i massmedia och sagt: Vi skrek högt och tydligt, och vi skrev. Vi begriper inte att politikerna inte lyssnade!

Det är klart att de som satt i försvarskommittén inte kunde säga någonting om det, och ännu mindre de som satt i riksdagen, när man hemligstämplade pappren!

Jag vill också påpeka att Lars Werner och hans partikamrater, dvs. vpk, inte förrän nu har varit representerade i försvarsutskottet och i försvarskommittén – av skäl som det också vore mycket intressant att få höra försvarsministerns och regeringens synpunkter på. Jag skulle vilja att försvarsministern sade någonting om anledningen till att man har hemligstämplat den kritik som har framförts genom åren. Jag skulle också vilja fråga om beskedet, att man inte tänker tillsätta någon opartisk kommission för att undersöka historien, betyder att försvarsministern faktiskt anser att det är försvarbart att hantera frågan på det sätt som skett?

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Det var ju mycket insiktsfullt av ledamoten Schyman att konstatera att jag är svårflörtad.

Då det gäller handläggningen av JAS-projektet och frågan om det har gjorts fel vill jag säga till Gudrun Schyman att om regeringen har gjort fel skall det granskas av konstitutionsutskottet och inte av opartiska kommissioner.

Låt mig sluta med några frågor om hemligstämpling.

Det finns sekretessbelagd information i de flesta projekt som gäller militär materiel, så även i JAS-projektet. Men jag vill understryka att inget material om JAS har hemligstämplats för berörda riksdagsledamöter i försvarsutskottet.

Dessutom påstår jag att JAS-projektet är ett av de mest öppna och offentliga av alla våra militära projekt. Hur många andra projekt redovisas i detalj för riksdagen i varje budgetproposition?

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Enligt vad jag förstår har då medlemmarna i det tidigare försvarsutskottet, där samtliga partier utom vpk var representerade, fått ta del av de hemliga dokumenten. Nästa fråga blir då: Varför har inte samtliga partier som på grundval av demokratiska val sitter i riksdagen fått ta del av alla dokument, så att de har kunnat göra en bedömning av frågan?

Jag vill också ställa frågan: Skall jag uppfatta försvarsministerns tal om KU-granskning så, att försvarsministern faktiskt förordar att den här affären anmäls till KU för granskning?

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1989/90:47 om rätt till tjänstledighet för tjänstgöring i frivilligorganisationerna inom totalförsvaret

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat mig om regeringen är beredd att vidta åtgärder för att garantera tjänstledighet för genomförande av utbildning och avtalsenlig tjänstgöring för de aktiva i frivilligorganisationerna.

Låt mig först säga att jag delar Lennart Brunanders uppfattning om betydelsen av frivilligorganisationernas verksamhet. De frivilliga insatserna är enligt min mening en viktig förutsättning för ett väl fungerande totalförsvaret. En lagstadgad rätt till ledighet kan dock få arbetsmarknadsmässiga följder som regeringen mot bakgrund av den rådande arbetsmarknadssituationen ej är beredd att acceptera.

Möjligheterna att mot denna bakgrund införa ytterligare en lagstadgad rätt till ledighet är därför små. Däremot övervägs för närvarande inom regeringskansliet andra åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för de frivilliga instruktörerna. I avvaktan på resultatet av dessa överväganden är jag dock inte beredd att nu lämna några utfästelser i frågan.

LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret! De första två meningarna i andra stycket är ju alldeles utmärkta – de tydde på att försvarsministern skulle landa på en positiv ståndpunkt. Men sedan anför försvarsministern en hel del invändningar mot ett system med lagstadgad rätt till ledighet.

Vårt värnpliktsförsvar bygger ju på att alla som har gjort värnplikten är krigsplacerade i ett förband och har bestämda uppgifter där, men de kompletteras av frivilliga. Vi har bl.a. lottor och bilkårister. De tecknar ett avtal med försvaret om att de skall fylla en viss funktion i förbandet. Det är då viktigt att de också är inövade. De har i sitt avtal lovat att genomgå en viss utbildning och att de också skall vara med på repövningar. Då inträffar det bekymmersamma att de inte alltid får ledigt just när de övningarna sker. Jag tycker att det är allvarligt att de då inte kan vara med. Skall de fungera i ett förband bör de i likhet med alla andra få en chans att vara med och öva.

Herr talman! Jag skulle vilja fråga försvarsministern för det första om han tycker att det är försvarbart att man urholkar övningarna i förbandet genom att alla inte kan vara med, och för det andra om han tror att de arbetsmässiga bekymren kan vara så väldigt stora. Det är väl en mycket liten procent av dem som är krigsplacerade som är frivilliga! De flesta är ju värnpliktiga, och de skall ju ändå vara med, och de får alltid ledigt. Vilka förutsättningar är det som man skall förbättra för de frivilliga?

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1989/90:63 om främmande militära övningar på svenskt territorium

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Ingela Mårtensson har, med anledning av att schweiziska piloter utfört lågflygning vid Vidselbasen utanför Luleå under september månad i år, frågat mig om den svenska regeringen är beredd att även i framtiden tillåta främmande krigsmakter att öva på svenskt territorium.

Jämlikt tillträdesförordningen har utländska militära enheter i princip inte vare sig tillträde till svenskt territorium eller tillåtelse att bedriva övningar inom svenskt territorium utan tillstånd. Tillstånd kan beviljas av regeringen efter prövning i varje särskilt fall med hänsyn till vår neutralitetspolitik.

Sverige har sedan många år tillbaka ett brett samarbete med det neutrala Schweiz. Det är regeringens uppfattning att detta samarbete inte skadar tilltron till Sveriges neutralitetspolitik.

Utgående från detta har regeringen medgett att schweiziska piloter fått genomföra lågflygning i Norrland.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Bakgrunden till min fråga är som sagt att Schweiz har fått tillåtelse av regeringen att flyga lågt i Norrland. Man har alltså flugit på 30 m

höjd med en fart av 840 km/tim. Detta har väckt debatt inte minst i Norrbotten.

Nu säger försvarsministern i dag att man egentligen inte kan tillåta att andra stater övar på svenskt territorium, men att regeringen ändå kan bevilja särskilda tillstånd. Då undrar jag: Efter vilka kriterier kan man få sådant tillstånd? Är det här månne en ny exportmarknad som Sverige skall ge sig in på, nämligen att tillåta andra krigsmakter att öva på svensk mark?

Försvarsministern säger i svaret att samarbetet mellan Schweiz och Sverige är bra. Är det någon ny allians på gång eller vad är det fråga om? Både Österrike och Västtyskland är också ute och söker möjligheter till lågflygning. Det finns nämligen opinioner i de länderna som inte vill ha denna typ av flygövningar. Är Sverige t.ex. berett att tillåta även Västtyskland att flyga på svenskt territorium?

Jag hoppas nu att Roine Carlsson inte bara skakar på huvudet utan deltar i en debatt, så att vi får reda på vad som gäller på det här området.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1989/90:14 om den rättspsykiatriska verksamheten

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Barbro Westerholm har frågat mig vilka åtgärder som har vidtagits för att de mångåriga problemen inom den rättspsykiatriska verksamheten skall få sin lösning.

I samverkan mellan justitie- och socialdepartementen förbereds en reformering av bl.a. det rättspsykiatriska undersökningsförfarandet. En proposition med förslag till riksdagen i dessa frågor är planerad till våren 1990.

Statskontoret redovisade i april 1989 på regeringens uppdrag en rapport om förändring och förnyelse av rättspsykiatrin. Statskontoret lämnade dels förslag som syftar till att minska köerna och förkorta väntetiderna inom de ramar som den nuvarande lagstiftningen ger, dels tre alternativa förslag till en förändrad struktur av rättspsykiatrin inför den planerade reformen av lagstiftningen. Vissa av statskontorets förslag åligger det socialstyrelsen som chefs- och tillsynsmyndighet att ta ställning till, och jag förutsätter att styrelsen skyndsamt prövar dessa åtgärder.

Regeringskansliet har under sommaren övervägt de alternativa förslagen till framtida organisationsstruktur. Med utgångspunkt i dessa överväganden har diskussioner med sjukvårdshuvudmännen om den rättspsykiatriska verksamheten återupptagits. Regeringens ambition är att avtal skall kunna träffas och att förslag till ny organisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet skall kunna redovisas till riksdagen samordnat med förslagen till ny lagstiftning om undersökningsförfarandet m.m. Jag vill i detta sammanhang nämna att ambitionen i det lagstiftningsärendet är att behovet av rättspsykiatriska undersökningar skall begränsas i framtiden, så att det bl.a. blir möjligt att undvika köer och väntetider i större utsträckning än i dag.

En särskild rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet som syftar till att

arbeta av köerna bedrivs i samverkan med Östergötlands och Västerbottens läns landstingskommuner fram till årsskiftet 1989/90. För budgetåret 1989/90 har i regleringsbrevet för den rättspsykiatriska verksamheten avsatts vissa medel till regeringens disposition. Avsikten är att dessa medel vid behov skall utnyttjas för att lösa de problem som kan uppkomma i det kortare tidsperspektivet under innevarande budgetår. Behovet av ytterligare åtgärder övervägs i det budgetarbete som för närvarande pågår.

Avslutningsvis vill jag peka på att verksamhetssituationen visat en klar tendens att förbättras under det senaste halvåret. Både väntetider och undersökningstider har minskat. Exempelvis har antalet häktade som väntar på rättspsykiatrisk undersökning nästan halverats under tiden februari–augusti 1989 om man jämför med samma period 1988. Räknat i genomsnitt vid månadsskiftena under den nämnda perioden har antalet reducerats från 34 förra året till 18 innevarande år. Antalet undersökningar som kunnat genomföras inom maximitiden om sex veckor har också ökat från ca 20 % till närmare 30 %, vilket alltså är en klar förbättring för att vi skall kunna få en tillfredsställande situation.

BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag får tacka socialministern för svaret. Det är ju bra att man kan se en tendens till förbättring, men man kan också ibland missta sig på statistik. Jag vet att det finns en mycket lojal personal som verkligen försöker att tänja sig till det yttersta för att klara verksamheten. Jag hoppas att man kan lösa frågan om huvudmannaskapet. Den frågan har dock diskuterats så länge att jag inte tror på en lösning förrän den verkligen är i hamn.

Om man studerar den korrespondens som förekommit sedan riksdagen tog sommarlov i våras, skall man finna att den gör ett ganska negativt intryck, i varje fall på mig. Det är som om man ingenting hört, ingenting förstått eller sett av det som sagts i konstitutionsutskottet och i riksdagens kammar under våren. Verksamheten skall reduceras. Det framställs ordentliga sparkrav på verksamheten.

Det skrivs att det skall utarbetas bonus eller en annan typ av incitament för att motivationen i arbetet skall förbättras. Detta måste kännas som ett slag i ansiktet på den personal som alltså tänjer sig till det yttersta.

För att få fason på detta tror jag att man måste ha en mycket mer positiv arbetsgivarattityd. Jag tror att arbetsmiljökonventionen skulle ha synpunkter på hur staten hanterar en så här hårt arbetande personal.

Personalen har en helgtjänstgöring som är mycket mer omfattande än den som övrig landstingspersonal har. Andra arbetar en helg av tre, medan den personal vi nu diskuterar i princip arbetar varannan helg. Mentalskötare, klinikköreståndare och psykologer ligger lönemässigt betydligt lägre än de landstingsanställda. Det behövs krafttag för att personalen inte skall försvinna. Tiden för verksamhetsplanering är oerhört liten. Jag kan göra listan mycket lång. Jag skulle vilja höra någonting mer konkret.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Det är naturligtvis som Barbro Westerholm säger: att det har funnits en rad problem i verksamheten. Det finns fortfarande problem att ta itu med.

Jag hoppas att Barbro Westerholm är alltför pessimistisk när hon talar om möjligheterna att komma överens med sjukvårdshuvudmännen om en lösning.

Vad vi nu kan se är, att även om det har funnits problem, tycks det redan som om verksamheten är på väg åt rätt håll. Jag är än så länge inte lika pessimistisk om möjligheterna att nå en överenskommelse med sjukvårdshuvudmännen som Barbro Westerholm är. Om vi får en överenskomelse, har de som arbetar i denna verksamhet fått ett besked om hur det kommer att bli i framtiden. De kan då utgå från det och starta från nya förutsättningar.

Förhoppningsvis skall vi innan den här hösten ha gått till ända veta bättre än i dag hur det blir med rättspsykiatrin i framtiden.

BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Det låter bra. Jag kan komma igen i januari med en ny fråga om det inte blir som statsrådet säger. Jag vill bara säga att det är upprörande att stationen i Umeå och kliniken i Uppsala under september månad faktiskt har fungerat utan formellt utsedda chefer. Cheferna har inte haft förordnanden.

En annan sak som jag tror att man skall studera särskilt är frågan om utredningstidens längd. Det talas om en fixtid om fyra veckor. Olika fall kräver olika omfattande utredningar. Jag tror att man skall vara mer flexibel i det avseendet, så att det inte slarvas med sådana viktiga utredningar.

Den verksamhetsplanering som de anställda ålades genomföra fick de i princip göra på två dagar, från det att direktiven för verksamhetsplaneringen kom till deras kännedom till det att planeringen skulle vara klar. Detta ger inte någon bra stämning. Jag tror att vi måste ändra på alla sådana saker för att vi skall få den positiva utveckling som vi båda hoppas på. Men jag kommer igen i januari.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1989/90:25 om omhändertagandet av brottslingar som dömts till sluten psykiatrisk vård

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat justitieministern om vilka åtgärder som vidtagits och/eller avses vidtas för att bättre kunna garantera att patienter som av domstol överlämnats till sluten psykiatrisk vård inte rymmer eller avviker från slutna psykiatriska vårdavdelningar. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

De personer som av domstol överlämnas till sluten psykiatrisk vård skall omhändertas i enlighet med lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård. Liksom för övrig hälso- och sjukvård är det socialstyrelsen som har ansvaret för tillsynen över vården. Socialstyrelsen tillskrev under sommaren 1989 de psykiatriska vårdenheter som varit aktuella i massmedia med anledning av avvikelserna med en begäran om redovisning av de förhållanden som föranlett debatten.

Svar på frågor

Enligt dessa redovisningar till socialstyrelsen har ett tjugofemtal patienter avvikit från de aktuella enheterna, varav vissa hade avvikit vid flera tillfällen. Endast ett mindre antal rymningar gällde dock patienter som varit inlåsta på en sluten avdelning. Det stora flertalet avvikelser skedde således under någon form av frigång inom eller utom sjukhusområdet. Enligt uppgift har samtliga patienter som avvikit eller inte återkommit efter permission under sommaren nu kommit tillbaka till sjukhusen. Misstanke om brott har rapporterats i anslutning till en av avvikelserna.

Vid sin genomgång av de aktuella ärendena har socialstyrelsen inte funnit någon anledning till anmärkning utom i ett fall där utredning fortfarande pågår. Socialstyrelsen avser att under hösten 1989 påbörja en studie över avvikelser m.m. vid samtliga enheter som har ett särskilt ansvar för vården av dömda patienter.

Enligt min mening är det angeläget att socialstyrelsen så snart som möjligt genomför en utredning om de åtgärder som hittills vidtagits från sjukvårdshuvudmännens sida i bl.a. säkerhetskänslighet är tillräckliga.

Jag vill nämna att den proposition om den psykiatriska tvångslagstiftningen som beräknas kunna läggas fram för riksdagen under våren 1990 är avsedd att inrymma vissa förslag som ger ökade förutsättningar för att tillgodose skyddsaspekter i samband med vården av patienter som gjort sig skyldiga till allvarlig brottslighet.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Först tar jag mig friheten att gratulera talmannen till den här formen av utfrågningar. Det ser mycket bra ut i TV:n och även här från kammaren.

Jag vill också tacka socialministern för hans svar på min fråga. Många statsråd är ju inblandade när det gäller rättspsykiatrins område – det handlar t.ex. om omhändertaganden i dessa sammanhang. Både justitieministern och civilministern har ju ett ansvar här. Men det är polisen som måste ta hand om dem som rymmer eller försöka få fatt i sådana här personer.

Jag vill peka på några av sommarens många uppmärksammade rymningar från mentalsjukhus.

I GT står det att läsa en dag i augusti:

”Utan att någon försökte hindra honom promenerade han rakt ut genom grindarna och tog sedan tåget till Göteborg.

Mitt på ljusa dagen – för andra gången på en månad – försvann den 26-åriga man som häromåret brutalt och kallblodigt sköt ner Magnus Larsson, 17 och Mikael Johansson, 18 från Alingsås.”

”De har det bra på Östra klinikerna. De kan komma och gå som de vill.” Detta konstaterar polisman Gustav Löfström från Vänersborgspolisen.

Jag har alltså med mig några urklipp från GT. Men jag har också med mig urklipp med kommentarer från andra tidningar. Det framgår att allmänheten är oroad, inte minst de som har små barn som har varit i närheten av dem som betecknas som mentalt sjuka och som intagits för sluten psykiatrisk vård.

Jag är, herr talman, förvånad över den slutsats som socialministern här

drar beträffande socialstyrelsens bedömning, att man "inte funnit någon anledning till anmärkning, utom i ett fall där utredning fortfarande pågår".

Jag skulle vilja fråga socialministern om han verkligen tycker att den bild som förmedlats genom massmedia i sommar – jag nämnde åtminstone en tidning vid namn, men jag kan också nämna Sveriges Television – ger anledning till en sådan bedömning. Jag vill också fråga om den nämnda siffran – 25 – beträffande avvikelser från de aktuella enheterna är riktig. I Expressen kunde man den 4 augusti i år läsa:

"Hittills i år har 35 patienter som dömts till sluten psykiatrisk vård rymt från Sätters sjukhus." Och det är bara ett exempel.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jag kan inte bedöma huruvida den bild som vi har fått genom massmedia är korrekt eller inte. Jag får utgå från de uppgifter som lämnas av ansvariga myndigheter och från resp. sjukhus. Det är möjligt att det har förekommit vissa överdrifter i massmedia – jag har inte någon klar bild av hur det förhåller sig – men det är ju inte ovanligt att sådant förekommer. Det innebär dock inte att vi inte skall ta sådana här händelser på allvar.

Göthe Knutson åberopar den publicitet som varit i, såvitt jag förstår, Alingsåsområdet och trakten däromkring. Jag skulle kunna tänka mig att det rör sig om just det fall som man på socialstyrelsen inte har färdigutrett ännu. Det gällde ju enheten i Vänersborg. Jag kan således inte säkert bedöma om det är på det viset med ledning av det som Göthe Knutson läste upp. Men det låter som om detta skulle vara det fall som socialstyrelsen ännu inte är färdig med. I så fall får vi väl avvakta tills socialstyrelsens utredning är klar.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag utgår från att socialministern verkligen tar detta på allvar och åstadkommer de förbättringar som behövs inom hans ansvarsområde. Jag vill fråga socialministern: Är det kanske för många departement som har att dela på ansvaret för den psykiatriska vården då det gäller brottslingar?

Så mycket vet jag i varje fall som att justitieministern har hänvisat till polisen då det gällt dem som rymt. Polisen säger att polisens situation är utomordentligt svår. Vi har som bekant en polisbrist i landet. Man kan egentligen, för att återkomma till vad som uttalats, tala om ett slags svängdörr på åtminstone ett par av sjukhusen.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jag tror inte att det förhållandet att flera departement är berörda i och för sig skall utgöra något hinder för att den här verksamheten sköts såsom det är meningen att den skall skötas. Det är ju ändå en myndighet som har ansvaret för tillsynen, och det åvilar i första hand berörda sjukhusenheter att svara för att det finns en säkerhet. I den mån som det har förekommit felaktigheter här – det är ju inte så grava anmärkningar som ännu har kommit fram – utgår jag från att i första hand socialstyrelsen ser till att det blir bättre förhållanden.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! I min fråga konstaterar jag vad alla vet, att en del av de här rymlingarna är fällda för mord, våldtäkter, grov misshandel eller andra våldshandlingar. Flera betecknas som farliga. På en av de här avdelningarna – i och för sig den avdelning som icke är sluten men som ändå har hand om brottslingar dömda till psykiatrisk vård – har enligt pressuppgifter samtliga någon gång avvikit under sommaren, och de pressuppgifterna har inte dementerats.

Jag frågar socialministern: Är de åtgärder som nu är på gång tillräckliga? Har utredningen fått tillräckligt starka direktiv? Jag frågar detta med utgångspunkt i det faktum att man endast i ett fall skulle ha bedömt det här som allvarligt och att ett fall så att säga återstår.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på fråga 1989/90:31 om metoderna för fastställande av kvicksilverförgiftning

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Marianne Andersson har frågat mig om de av socialstyrelsen rekommenderade mätmetoderna är relevanta för att ställa diagnosen kvicksilverförgiftning från amalgam och, om inte, vilka åtgärder jag då anser skall vidtas för att få en säkrare diagnos.

Socialstyrelsens allmänna råd om utredning av patienter med symtom som antagits bero på kvicksilverexponering från amalgam utgavs i juni 1988. De baserar sig på förslag från den s.k. LEK-utredningen – en särskild av socialstyrelsen tillsatt expertgrupp – samt den remissbehandling som förslagen blev föremål för. Det vetenskapliga underlaget för socialstyrelsens allmänna råd är således både omfattande och av färskt datum.

Eftersom de allmänna råden varit i funktion cirka ett år har socialstyrelsen bedömt det som värdefullt att inhämta synpunkter på hur råden fungerar i praktiken. En enkät har således tillställts samtliga sjukvårdshuvudmän samt folk tandvården. Svarstiden för sjukvårdshuvudmännen har nyligen gått ut, och en sammanställning av svaret pågår. På basis av de erhållna svaren, hur bl.a. råden om olika provtagningar fungerat, avser socialstyrelsen att med anlitande av olika experter se över om något behöver ändras i de allmänna råden. En sådan översyn vartefter som nya forskningsresultat tillkommer utlovades för övrigt i de allmänna råden.

Det kan slutligen nämnas att i de allmänna råden framhålls att diagnosen kronisk kvicksilverförgiftning bör grundas på positiva kriterier såsom karakteristiska besvär, känd exponering och förhöjd kvicksilverkoncentration i blod och urin. En noggrann bedömning av tänkbara orsaker till patienternas besvär är av största vikt. Analyser av kvicksilver är därvid bara en åtgärd för att få en säkrare diagnos.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret, även om det egentligen inte var ett svar på min fråga om metoderna för helblods- och urinmätning är relevanta när det gäller att ställa diagnosen kvicksilverförgiftning. Min fråga gällde också den motsägelse som finns i de allmänna råden jämfört med vad som sägs i LEK-utredningen.

På s. 125 i LEK-utredningen står följande: "Det bör påpekas att vare sig blod- eller urinhalter är några bra indikatorer på kvicksilverhalter i hjärnan. Blodhalter belyser enbart exponering de senaste veckorna och urinhalter visar exponeringen de senaste månaderna." – För de patienter som kan lida av kvicksilverförgiftning orsakad av amalgam har exponeringen ofta pågått i flera årtionden.

På s. 55 i LEK-utredningen står det: "Blodmätningar kan alltså användas som ett mått på industriell exponering, åtminstone på gruppnivå. Den inter-individuella variationen synes emellertid vara avsevärd."

När det gäller dessa patienter är det inte fråga om grupper utan om individer. Ändå står i det i socialstyrelsens allmänna råd: "1 Kvicksilverkoncentrationen i helblod (B-Hg) och urin (U-Hg) under 50 nmol/l anses normalt och talar starkt emot en symtomgivande kvicksilverexponering.

2 Observera att diagnosen kronisk kvicksilverförgiftning bör grundas på positiva kriterier såsom karaktäristiska besvär, känd exponering och förhöjd kvicksilverkoncentration i blod/urin."

Socialstyrelsen tar alltså, precis som socialministern sade i svaret, med denna sista punkt i anvisningarna och lägger stor vikt vid den. Detta är motsägelsefullt, och därför vill jag upprepa min fråga: Anser socialministern att denna metod är relevant?

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Som jag sade i svaret har socialstyrelsen gått ut med en rundfråga till sjukvårdshuvudmännen. Vad man avser att göra sedan man gått igenom det materialet är att se över huruvida något behövt ändras i de allmänna råden.

Jag tänker inte i dag svara på frågan om det nuvarande tillvägagångssättet för diagnostisering av kvicksilverförgiftning är relevant. Det är en sak som man får bedöma när man fått in synpunkterna från sjukvårdshuvudmännen och då givetvis tillsammans med de forskningsresultat som kommer fram efter hand. Bl.a. har ju riksdagen på den punkten anvisat utökade anslag för att få en ökad forskning till stånd.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är väl bra med en enkät till sjukvårdshuvudmännen, men vad kan man tänkas få för resultat, när det står i råden att denna metod skall användas och det samtidigt finns rapporter som klart och tydligt visar att denna metod egentligen inte kan användas?

Verkligheten visar att ytterst få om ens några lyckas få diagnosen kronisk kvicksilverförgiftning, så att de på grund därav får sina fyllningar utbytta utan kostnad. Jag vet att det däremot är betydligt enklare att få diagnosen allergiska reaktioner, men att ytterst få får diagnosen kronisk kvicksilverför-

giftning. Det visar ju att om man använder den här metoden, som egentligen inte är relevant för dessa patienter, så ställs inte den här diagnosen. Symtomen borde tillmätas betydligt större vikt. Det är min uppfattning att man borde ta bort den här metoden helt och hållet.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Svar på fråga 1989/90:50 om ett produkt- och biverkningsregister för dentala material

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Marianne Andersson har frågat mig om när regeringen avser att lägga fram förslag om produkt- och biverkningsregister för dentala material.

Regeringen tillsatte i januari i år en arbetsgrupp med uppgift att lämna förslag om den närmare utformningen av den nya myndigheten för statlig läkemedelskontroll m.m.

Arbetsgruppen fick den 31 augusti 1989 ett tilläggsuppdrag från regeringen avseende kontroll av vissa andra produkter än läkemedel inom hälso- och sjukvården och tandvården. Ett förslag om produkt- och biverkningsregister för dentala material tas upp i detta sammanhang. Uppdraget kommer att avrapporteras under våren 1990 och en proposition i ämnet planeras läggas fram för riksdagen senare samma år.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka även för detta svar. Det är positivt att en proposition kommer att läggas fram, men jag tycker att det har tagit väldigt lång tid.

I diskussioner om amalgam och dess skadeverkningar framförs ofta åsikten att de ersättningsmaterial som finns dels skulle vara mindre hållbara, dels skulle kunna ge upphov till allergiska reaktioner och andra biverkningar. Om man är så rädd för nya material, är det märkligt att man inte gjort något åt problemet, eftersom de flesta svenskar – åtminstone vuxna – har något eller några av de nya tandlagningsmaterialen i munnen, inte bara i framtänderna utan också på mer belastade ytor. En del av dessa material har faktiskt använts i 25 år. Användningen av kompositmaterial visar att experimentet med hela svenska folket redan är genomfört med stöd av de ersättningsregler och de allmänna råd som finns från socialstyrelsens sida. Detta har skett utan att ett tillfredsställande produktregister eller biverkningsregister har funnits vare sig för de nya materialen eller för amalgam.

Socialstyrelsen har i sin rapport Kontroll och tillsyn över dentalmaterial, som remissbehandlades 1986, påpekat bristerna i nuvarande system och föreslagit att ett särskilt dentalproduktregister skall inrättas med socialstyrelsen som tillsynsmyndighet. Kemikalieinspektionen, som nu har ansvaret för detta, har vid flera tillfällen framfört samma uppfattning. Jag tycker att man har dröjt alldeles för länge med att vidta åtgärder. Många människor kanske kan lida skada på grund av detta dröjsmål.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Det är ju så att riksdagen så sent som i våras fattade beslut om socialstyrelsens nya organisation och om att det nya läkemedelsverket skulle komma till. Det har inte varit möjligt att arbeta med dessa frågor förrän vi fått ett riksdagsbeslut. Med hänsyn därtill tycker jag inte att man kan säga att det har gått för lång tid innan man förberett detta till ett förslag nästa år.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Må så vara att riksdagen har beslutat om den nya organisationen, men det är väl ändå inte så att verksamheten på socialstyrelsen stod stilla innan man fattade detta beslut. Angelägna frågor är man väl tvungen att ta itu med oavsett om organisationsförändringar är på gång eller inte. Det har faktiskt tagit oacceptabelt lång tid innan man kommit till skott. De nya materialen har funnits länge, och på något sätt visar dröjsmålet att man är ovillig att hantera frågorna om kvicksilverförgiftning, amalgam och andra material och att man skjuter dessa problem ifrån sig.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1989/90:59 om åtgärder för att hjälpa utelligare och andra hemlösa

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Ragnhild Pohanka har frågat mig vad som hänt på området sedan den 8 februari i år samt vilka initiativ jag är beredd att ta på detta område.

Som jag svarade Ragnhild Pohanka den 23 februari i år är det enligt socialtjänstlagen socialnämndens uppgift att främja den enskildes rätt till bostad och att bistå med vård eller andra former av socialt stöd vid behov. Detta innefattar självfallet även åtgärder för att tillgodose också de mest utsatta gruppernas behov.

Bostadslöshet är framför allt ett storstadsproblem. I de berörda kommunerna anstränger man sig för att utveckla olika former av skyddat boende, men också att lösa akuta situationer. I Göteborg t.ex. har socialtjänsten decentraliserat verksamheter som vänder sig till de bostadslösa. Man har fyra distrikt för alternativt boende. Via s.k. basstationer slussas de bostadslösa till olika former av skyddat boende, t.ex. i form av träningslägenheter. Vid akutsituationer finns platser för korttidsboende eller tillfällig hotellinackordering. Göteborg har en organisation som klarar akuta behov som kan uppstå t.ex. under kallare perioder.

Även i Stockholm har man under senaste året sökt finna ändamålsenliga lösningar för de bostadslösa. Utöver härbärgen som efterfrågas framför allt under vintern finns ett antal inackorderingshem avsedda för personer med omfattande missbruk och andra sociala problem. Två inackorderingshem har öppnats under det senaste året, varav ett är avsett för personer som deltar i metadonprogram. Därutöver finns en planerad beredskap på att öppna yt-

terligare tre inackorderingshem. Månadsskiftet september/oktober i år var beläggningen 76 % av befintliga resurser vid inackorderingshem, behandlingshem och jourplatser.

För dagen finner jag inga skäl till initiativ från regeringens sida. De berörda kommunerna gör stora ansträngningar för att förbättra situationen för de bostadslösa.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Jag tycker inte att detta problem är något storstadsproblem. Det har spritt sig ut över landet, och det finns många bostadslösa även i mindre städer och orter, även om det finns färre uteliggare där, därför att den sociala kontrollen kanske fungerar bättre på mindre orter. Men problemet finns i så gott som alla större samhällen.

Jag tycker att uppgifterna går isär. Jag har tittat litet på dem. Enbart i Stockholm finns troligen 3 000–5 000 män och 500–1 000 kvinnor som är bostadslösa. Alla är inte uteliggare men en hel del av dem. Utslussningen från mentalvården är ett av skälen, och en hel del uteliggare kommer från fängelserna.

De som knackar på härbärgenas dörr ger inte någon bra uppskattning av behovet. Här behövs uppsökande verksamhet och erbjudande om en säng. Det här är människor som verkligen är utslagna och inte själva söker upp härbärgena i någon större utsträckning. De udda konkurreras ut på bostadsmarknaden, och en egen bostad är inte lösningen för mer än kanske hälften av dessa människor. Det behövs fler härbärgen, och jag hör till min glädje att det är på gång här i Stockholm. Det har alltså hänt ganska mycket sedan februari, när jag ställde min förra fråga.

Enligt "Uteliggarna i välfärdssamhället", som Folksam har initierat, möts dessa människor ofta av hundar och väktare i stället för av socialarbetare som vill erbjuda dem en säng. Jag undrar om socialministern är beredd att initiera forskning angående dessa utslagna, våra svagaste i samhället. Och vilka förebyggande åtgärder är socialministern beredd att initiera? Åldern har sjunkit mycket i den här gruppen. På 60-talet talade vi om "gubbarna". I dag är många av de utslagna nästan ungdomar.

Kvinnorna är än hårdare utslagna än männen och svårare att söka upp. Det är svårare att få tag i dem.

De här två frågorna kanske räcker.

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! I vilken mån som det behövs ytterligare forskning i de här frågorna får väl i första hand delegationen för social forskning bedöma. Jag har ingen överblick över hur mycket forskning som pågår just nu med den här speciella inriktningen, men det är klart att finns det ett behov av ytterligare forskning har man ju möjlighet att via denna delegation initiera sådan.

Men forskning hjälper i alla fall inte dem som är i den akuta situationen att de är bostadslösa. Där tror jag inte att vi kan finna någon annan organisation än att det är resp. kommun som i sin verksamhet får ta hand om problemet, även om de har svårigheter i dag. Den allmänna bostadssituationen är ju sådan, främst i Stockholmsområdet men även i de andra storstadsområ-

dena, att det råder en allmän bostadsbrist. Det gör naturligtvis att de utsatta grupperna får ytterligare svårigheter.

Mot det står den aktuella uppgiften från Stockholm att 25 % av de platser man har för sådan här verksamhet stod tomma vid senaste månadsskiftet. Där finns alltså ett utrymme. Såvitt jag kan förstå, skulle ingen behöva vara helt bostadslös i Stockholm i dag, därför att det finns utrymme inom befintliga härbärgen och inackorderingshem.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Många i den här gruppen är svårt utslagna och söker sig kanske inte frivilligt till härbärgena, utan det behövs en uppsökande verksamhet också. Det är bra att det finns lediga platser, men de 25 % ger, menar jag, ingen indikation på hur stort behovet är. När det gäller ett vanligt hotell kan man säga att det inte är fullbelagt – alltså finns det inte tillräckligt många som vill ha hotellrum. Men samma kriterier gäller inte när det är fråga om utslagna människor.

Jag har också tagit reda på att det är dåligt med utbildningen både för läkare och för socialarbetare på de här områdena, och man borde kunna initiera flera till ökad utbildning.

Vidare är det svårt att få fram lägenheter för socialtjänstens behov. Där behövs det politiska beslut inom både bostads- och arbetsmarknadspolitiken liksom inom socialpolitiken, som det gäller i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Svar på fråga 1989/90:70 om utbildningen för mammografiundersökningar

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat mig om regeringen anser att mammografiundersökningar är så betydelsefulla att regeringen kommer att föreslå åtgärder för att klara utbildningen av radiologer och röntgenassistenter.

Först vill jag understryka att såväl radiologer som röntgenassistenter arbetar med olika former av radiologisk verksamhet. Mot bakgrund av det ökade behovet av röntgenkapacitet bl. a. för mammografins behov och behoven på hjärt- och kärlområdet tillsatte hälso- och sjukvårdsberedningen en arbetsgrupp som sommaren 1987 lade fram olika förslag till åtgärder för att öka kapaciteten på röntgenområdet. Arbetsgruppens resultat har delgetts sjukvårdshuvudmännen.

Regeringen har också lagt fram en proposition om riktlinjer för specialiseringstjänstgöring för läkare m.m. (prop. 1988/89:138) i vilken också ingående behandlas en modell för en effektivare läkarförsörjning.

Socialstyrelsen och Spri har i en gemensamt utförd enkätstudie följt upp mammografins utbyggnad i Sverige. Undersökningen visar att screening med mammografi nu bedrivs i 18 av totalt 26 landsting och att klinisk mam-

Svar på frågor

mografi erbjuds över hela landet. Under år 1990 beräknas screeningverksamhet pågå i sammanlagt 22 landsting.

Jag vill därtill framhålla att även om verksamheten med mammografiscreening inte nått full utbyggnad har den kliniska mammografiverksamheten byggts ut. Detta har bl. a. fått som effekt att kvinnor vid misstanke om sjukdom eller vid oro erbjuds undersökning med mammografi. Även i områden där screening ännu inte etablerats har detta lett till att många kvinnor genomgår undersökning med mammografi.

MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret. Vi tar väl det som är positivt med svaret först.

Det har hänt en del på de femton år som vi har bedrivit en kamp för rätt till mammografiundersökningar. Bl. a. är det som socialministern säger, att man i dag kan få tillgång till en klinisk mammografiundersökning över hela landet. Men de kliniska mammografiundersökningarna är inte samma sak som de förebyggande hälsokontrollerna med mammografi.

1985 fick vi slutresultaten från de kontrollerade studierna i Kopparberg och Östergötland, som visade att dödligheten i bröstcancer sjönk med 39 % för kvinnor över 50 år, om de fick regelbundna kontroller med mammografi. Då gav socialstyrelsen klartecken för den här undersökningsmetoden, och så gav man ut rekommendationer till sjukvårdshuvudmännen att de skulle genomföra hälsoundersökningar för kvinnor mellan 40 och 74 år.

Nu har alltså Spri och socialstyrelsen följt upp det här, och då visar det sig att landstingen inte har levt upp till rekommendationerna. Det är faktiskt bara sex landsting som fullt ut lever upp till dem. I åtta landsting finns det ingen verksamhet alls med hälsokontroller. I fjorton landsting finns det en viss begränsad verksamhet.

Detta kan inte vara acceptabelt, menar jag. Visst kan man sitta och vänta och se om det löser sig av sig självt, men jag anser att det är alldeles för allvarligt för att vi skall kunna göra så. Vi måste se efter vad det beror på. Var finns bristerna och hur skall vi rätta till dem?

Vad jag förstår är bristen att det inte finns tillräckligt med utbildade röntgenläkare. I och för sig räcker röntgenläkarna, men det finns inte tillräckligt många som är utbildade i mammografiverksamhet. Då är frågan: Kommer regeringens att göra någonting åt det problemet?

Socialminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Det räcker inte med att det finns utbildningsmöjligheter. Det måste också finnas personer som är intresserade av att utnyttja utbildningsmöjligheterna. Jag har inte någon direkt uppgift om dagsläget, men vid tidigare kursverksamhet har det såvitt jag vet varit så att man på sina håll inte fullt ut har utnyttjat tillgänglig utbildningskapacitet.

Jag förmodar att det inte har funnits tillräckligt många läkare med intresse åt det hållet, och det är naturligtvis svårare att göra någonting åt. Man kan alltid erbjuda utbildning, men man kan inte tvinga fram ett intresse för den.

Skulle det vara där knuten ligger i vissa landsting, då får vi diskutera frågan från de utgångspunkterna. Men jag tycker inte att det är en riktig be-

skrivning att säga att det är bara i sex landsting som det pågår mammografiundersökningar. Enligt den senaste, ganska färska undersökningen är det nu bara några få som inte bedriver allmän mammografiverksamhet. Den är kanske inte heltäckande i samtliga fall. Det må vara, men undersökningen visar ändå att landstingen håller på att bygga upp den här verksamheten.

MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Kopparberg, Östergötland, Gävleborg, Jönköping, Västmanland och Kalmar är de landsting som lever upp till socialstyrelsens rekommendation. Jag skall även räkna upp de landsting som inte gör det och där det inte förekommer någon verksamhet alls: Värmland, Jämtland, Västerbotten och Gotland. Eftersom dessa uppgifter är tagna från rapporten från Spri, utgår jag ifrån att de är korrekta.

När det gäller intresset för mammografiutbildning har socialministern och jag fått samma information. Det visar sig att röntgenläkarna inte är speciellt intresserade av att genomgå mammografiutbildning. Socialstyrelsen har anslagit medel för utbildning i Falun, Göteborg och Malmö, där man klarat detta på ett bra sätt. Men i Linköping har man inte ens utnyttjat de medel som har stått till förfogande, eftersom det inte har funnits tillräckligt många intresserade läkare. Då är frågan: Skall vi slå oss till ro med att konstatera att läkarna inte är så intresserade av detta? Hur viktigt bedöms detta område vara när man kan minska dödligheten med 39 % bland kvinnor över 50 år? Måste vi då inte göra någonting för att förmå läkarna att genomgå denna utbildning, så att mammografiverksamheten kan komma i gång?

Överläggningen var härmed avslutad.

27 § Svar på fråga 1989/90:7 om stärkt skydd för Vindelälven

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Ulla Orring har frågat miljö- och energiministern vilka åtgärder hon med hänsyn till naturresurslagen ämnar vidta för att stärka skyddet av Vindelälven. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Naturresurslagen innehåller bl.a. regler om skydd av vissa vattenområden mot åtgärder för vattenkraftutbyggnad. Vindelälvens vattenområde omfattas av sådant skydd. Skyddet som anges i 3 kap. 6 § naturresurslagen innebär att vattenkraftverket samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte får utföras. Något ytterligare skydd för berörda vattenområden erfordras enligt min mening inte.

ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Resultatet av en älvutbyggnad skulle när det gäller Laisälven bli katastrofal, för både Laisälvens och Vindelälvens karaktärer, då de helt skulle förändras. Strandvegetationen, som tillhör en av de attrikaste tack vare de årliga översvämningarna, skulle vid en över-

dämning – eller torrläggning, som det också här är fråga om – försvinna till skada för djurlivet såväl på land som i vattnet.

Tyvärr råder det stor okunnighet bland utbyggnadsfanatikerna om de sista orörda fjällälvarnas omistliga naturvärden. Gång på gång framläggs förslag om utbyggnad av vattenkraften. Den här gången rör det Boliden och Laisälven.

Jag vill fråga statsrådet: Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att på förhand och i preventivt syfte informera om rådande lagstiftning för att i tid stoppa utbyggnadsförslagen? Har det t.ex. förekommit förhandskontakter med Boliden?

Laisälven, som är Vindelälvens största biflöde, har utomordentligt stor betydelse, inte minst för Sorsele kommun i Västerbottens län, för turism, friluftsliv, naturvärden och därmed även för kulturen. Det kommer turister från hela Europa för att uppleva den sista vildmarken. De paddlar i Laisälven och når sedan Sorsele kommun via Vindelälven, vilket jag själv har sett med egna ögon.

Slutligen vill jag fråga statsrådet: Innebär det här svaret ett klart och entydligt besked till oss i Västerbotten om att planerna på en överledning av Laisälven är stoppade?

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Jag har hänvisat till vad som står i den av riksdagen antagna lagstiftningen. Jag har också konstaterat, vilket även riksdagen gjort som svar på motioner tidigare i ärendet, att något ytterligare skydd för berörda vattenområden enligt min mening inte erfordras.

ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag ställde samma fråga till Birgitta Dahl den 7 april och då gällde det Kalixälven. Hon hänvisade till naturresurslagen och nämnde samtidigt att det enda som kan förhindra utbyggnad är ett beslut av riksdagen.

Eftersom jag inte fick något klart uttalat besked vill jag därför fråga: Är dessa utbyggnadsplaner för Laisälvens del undanstoppade? Kan vi räkna med fritt flöde i Laisälven och i Vindelälven enligt den lagstiftning som råder? Kan statsrådet ge ett sådant klart besked?

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på fråga 1989/90:44 om källsortering av sopor

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Jan Strömdahl har frågat mig om jag anser att regeringen på ett godtagbart sätt verkställt det beslut som riksdagen fattade i december 1988, och som innebär att ny- och ombyggnadsregler till plan- och bygglagen skall utarbetas så att det blir möjligt att med stöd av byggreglerna ge bostadshusen en sådan utformning att källsortering av sopor underlättas.

Allt fler kommuner provar olika lösningar för avfallshanteringens alla led. Borås och Eslövs kommuner har sedan en tid försöksvis sorterat sopor. Vax-

holms kommun har fattat beslut om källsortering i hela kommunen. Det finns dock skäl att se över möjligheterna att intensifiera detta arbete.

Inom kort kommer jag därför att föreslå regeringen att ge plan- och bostadsverket i uppdrag att se över reglerna i PBL och att, efter samråd med naturvårdsverket, komma med förslag till regler för hur utrymmen och anordningar för avfall i bostadshus lämpligen utformas.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Herr talman! Det gläder mig att vi inte är oense i sak. Det vore i så fall litet egendomligt, eftersom detta är ett beslut som riksdagen har fattat och som naturligtvis innebär att regeringen och bostadsdepartementet ställer upp och gör något åt problemet.

Jag tar upp frågan för att jag på fältet har mött reaktioner, som visar att man känner till att det finns ett beslut om detta, men byggnadsnämnderna kan inte hävda krav på lämpliga utrymmen så länge de inte har stöd i några byggregler eller direkt i bygglagstiftningen.

Trots detta har man ändå kommit i gång i många kommuner, och det är jättebra. Min fråga är således om bostadsministern anser att det är acceptabelt att det skall behöva ta så här lång tid. Det är dock en ganska enkel fråga som bollats över till plan- och bostadsverket.

Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Efter det att beslutet fattades i december 1988 har det förekommit kontakter med både plan- och bostadsverket och ett antal kommuner i syfte att få ett underlag och ge ett uppdrag av den här typen. Vi är nu färdiga med det förberedande arbetet och uppdraget kommer att lämnas. Jag är lika mån som Jan Strömdahl om att vi skall kunna komma fram till en bra lösning på denna angelägna fråga.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Herr talman! Innan jag tog upp den här frågan kontaktade jag för säkerhets skull plan- och bostadsverket – min gamla arbetsplats – och frågade om man där hade hört av regeringen i denna fråga. Jag fick svar att så inte varit fallet och därför ansåg jag det vara viktigt att fullfölja den här frågan. Det är bra att bostadsministern nu lämnat besked, och man får hoppas att det sprids och att det kommer en snar lösning.

Överläggningen var härmed avslutad.

29 § Svar på fråga 1989/90:46 om förenklat förfarande för viss typ av lotterier

Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Jan Hyttring har frågat mig om jag vill medverka till ett nytt prövningsförfarande för en viss typ av lotterier.

Jag förmodar att Jan Hyttring då menar att prövningen av mindre rikslot-

terier borde göras av en av de berörda länsstyrelserna i stället för av lotterinämden.

Ett sådant förfarande skulle i och för sig medföra en decentralisering av beslutsfattandet. Det skulle dock enligt min mening knappast innebära en förkortad handläggningstid, eftersom jag vet att lotterinämden utan dröjsmål handlägger denna typ av tillståndsärenden.

Mitt svar till Jan Hyttring blir alltså att jag för närvarande inte anser att det är aktuellt med några ändringar i lotterilagen. De senaste ändringarna trädde i kraft så sent som den 1 januari i år.

JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Margot Wallström för svaret. Jag tycker inte att svaret är tillfredsställande, eftersom det sägs att det rör sig om en typ av mindre rikslotterier. Det är närmast en överdrift. Jag skall ta några exempel.

Två kommuner på vardera sidan om en länsgräns kan ha mycket naturlig kontakt och framför allt på idrottens område kan de kanske ha ett mycket naturligt samband med gemensamma verksamheter osv. Skall de ha tillstånd för ett gemensamt lotteri rör det sig enligt förordningen om en sådan nivå att det inte kan prövas i en länsstyrelse. Det är dock inte ett rikslotteri, enligt vad vi menar med rikslotterier. Det leder till att man egentligen skall pröva frågan i lotterinämden.

Jag riktar ingen kritik mot lotterinämden. Jag tycker att den sköter sin verksamhet bra. För dem som söker, och tvingas söka, tillstånd på det här sättet framstår det som en onödigt lång väg och som krångligt.

Enligt uppgift som jag har fått från lotterinämden, rör det sig om 10–12 ansökningar per år som gäller lotterier över länsgränser. Det är naturligtvis ingen betydande mängd. Man kan emellertid anta att det finns ganska många föreningar som på grund av de här reglerna avstår från möjligheterna att anordna lotteri på det här sättet.

Lotterinämden upplever egentligen inte heller att det är dess uppgift att bevilja tillstånd för denna typ av lotterier, som ändå är ganska små till sin omfattning.

Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Det är riktigt som Jan Hyttring säger att av de 55 ärenden om tillstånd som lotterinämden handlägger per år rör ungefär 10 ärenden sådant som kallas för mindre rikslotterier, lotterier i endast två eller tre län.

Jag är inte alls främmande för att det kan behöva göras ändringar i lotteriförordningen. Om man skall göra ändringar, tycker jag dock att det skall finnas problem, t.ex. att det tar mycket lång tid eller att det är mycket byråkratiskt. Det får inte vara så att vi ena veckan har en förordning som vi sedan direkt ändrar. Jag tycker att det skall gå en tid, så att vi kan utvärdera lagstiftningen.

I dagens läge är det inte extra krångligt eller tidskrävande, utan man kan omedelbart fatta beslut. Lotterinämden bestämmer vilket län som rent praktiskt skall handlägga ärendet. Det har hittills kunnat ske utan större om-

gång. Jag tycker inte att det finns anledning att måla upp någon svart bild av läget.

Om det visar sig finnas ett starkt önskemål om förändringar eller att en del drar sig för att söka tillstånd eller att det skulle vara ett hinder, är jag beredd att pröva frågan igen.

JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Jag tar detta som ett löfte. Jag tror inte att man i dag på lotterinämnden upplever det här som något större problem. Jag vet dock att betydligt fler föreningar skulle vilja ha den här möjligheten. De uppfattar dock lotterinämnden och tillståndsgivningen som en byråkratisk ordning, utan att lotterinämnden för den skull är byråkratisk i sig.

Det har visserligen gått kort tid sedan ikraftträdandet den 1 januari, men jag tycker att de här frågorna inte blev särskilt belysta i riksdagsbeslutet.

Jag har några tips. Man skulle exempelvis kunna göra så att detta blir automatiskt gällande i ett angränsande län. Då kan beredningen av ett sådant lotteri ske utan större krångel. En av länsstyrelserna skall kunna handlägga ärendet. Man skulle kunna göra upp sinsemellan på länsstyrelsenivå vem som skall bevilja tillstånd osv. Ärendet skulle således aldrig behöva gå till lotterinämnden för prövning. Dessa lotterier har ingen stor omfattning.

Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Herr talman! Jag har med intresse tagit del av förslagen till hur man skulle kunna göra förändringar i förordningen.

Jag tycker i och för sig att det var bra att vi fick tillfälle att säga att föreningarna inte behöver dra sig för att söka tillstånd, eftersom det sker utan byråkrati eller extra tidsåtgång, även om man vänder sig till lotterinämnden. Lotterinämnden handskas med ansökningarna på ett bra sätt.

Jag skall ta med mig förslagen till hur man möjligen så småningom skulle kunna göra en förändring, utan att för den skull ställa detta i utsikt inom den allra närmaste tiden.

JAN HYTTRING (c):

Herr talman! När vi har fattat beslut i riksdagen i sådana här frågor när det gäller folkrörelserna, tycker jag att vi hela tiden har haft andan att göra det så enkelt och lättadministrerat som möjligt för föreningarna. Det här vore onekligen ett steg i den riktningen.

Det går naturligtvis inte att stå här i talarstolen och värdera olika förslag. Man borde ändock ta sig an dessa förslag och pröva dem.

Enligt den förordning vi nu har får ett lotteri, som kräver prövningsförfarande, inte sträcka sig utanför kommunen. Det är vanligt att man samarbetar mellan olika kommuner i ett län. Vissa kommuner tar kontakt och gör upp. Man har inte stöd för det i riksdagsbeslutet, utan det görs på frivillig väg. Man skulle även där kunna ge anvisningar och mjuka upp det. Då skulle det här handläggas mycket närmare föreningarna.

Överläggningen för härmed avslutad.

30 § Svar på fråga 1989/90:17 om förvarstaggande av flyktingbarn

Svar på frågor

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Maria Leissner har frågat mig om regeringen har för avsikt att omarbete den vilande lagparagrafen om förvar av barn så att tolkningen av den blir entydig.

När regeringen i våras lade fram sitt förslag till ny utlänningslag (prop. 1988/89:86) var ett av syftena att genom en särskild paragraf slå fast i vilka fall ett barn över huvud taget skulle kunna omhändertras genom förvar. Utgångspunkten för förslaget var den kritik som hade riktats mot det förvarstaggande av barn som skett under senare år, bl.a. på Arlanda. Enligt JK hade emellertid gällande bestämmelser inte åsidosatts.

Det var mot denna bakgrund nödvändigt att ändra de grundläggande reglerna för förvarstaggande av barn för att åstadkomma den ytterligare begränsning som var önskvärd. Enligt förslaget slopades möjligheten att ta barn i förvar på grund av oklar identitet. I stället för att bibehålla uttrycket "synnerliga skäl", som anger en allmän begränsning för förvarstaggande och som i rättstillämpningen visat sig vara otillräcklig, angavs i den föreslagna lagtexten uttryckligen de förutsättningar som skall vara uppfyllda för att förvar skall få tillgripas. Förutom risk för brottslig verksamhet kan enligt förslaget förvar av barn endast ske om det föreligger en uppenbar risk för att barnet håller sig undan och att ett undanhållande äventyrar en förestående verkställighet som inte bör fördröjas.

Den föreslagna lagtexten är alltså helt entydig. Till detta kommer motivut-talanden i den aktuella propositionen som klart markerar syftet med den föreslagna regeln – färre beslut om förvarstaggande av barn. Vilandeförklaringen medför att denna begränsning kan komma till stånd tidigast nästa år.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Frågan om förvar av barn har lett till en het debatt inom flyktingpolitiken under ett antal år. Årligen berövas hundratals flyktingbarn friheten i Sverige, enbart för att de har kommit till Sverige för att söka asyl och på grund av omständigheter som är förknippade med detta. Det är svårt att få fram den exakta siffran. Skälen till att man inte har lust att föra statistik om detta är lätta att förstå. Det är beklagligt för debattens skull.

UNHCR har uttalat, när det gäller förvarstaggande av barn, att det skall vara en exceptionell åtgärd. Därav kan man dra den rimliga slutsatsen att förvar av barn inte får förekomma. Exekutivkommittén i UNHCR sade för några år sedan i Guidelines on Refugee Children att flyktingbarn inte skall tas i förvar.

Tyvärr var regeringens argumentation i våras relativt obekymrad om de kritiska synpunkterna från UNHCR. Jag tycker ändå att de förtjänar att tas upp till debatt ytterligare en gång.

Det är mycket tråkigt att vi fortfarande får en diskussion om hur lagtexten skall fungera. Skälet till att man har olika synpunkter är att uttrycket "synnerliga skäl" nu plockas ut ur lagtexten och förpassas till förarbetena. Det blir då en lägre dignitet på de synnerliga skälen, som krav för att ta barn i förvar.

I propositionen framgår det också hur begreppet "synnerliga skäl" skall tolkas. Sådana skäl föreligger när det finns behov att utreda föräldrarnas identitet eller utreda familjens rätt att stanna i Sverige. Detta skulle kunna vara tillämpligt i alla fall av de flyktingar kommer till Sverige. Av nästa mening framgår det att man inte skall söka undvika familjesplittring genom att ta både barn och föräldrar i förvar om inte alla i familjen har skäl. Det betyder ju en ökad splittring av familjen, om man bara tar vuxna i förvar i så pass många fall som det då blir fråga om.

Jag skulle vilja be Maj-Lis Löow utveckla dessa synpunkter och ge praktiska anvisningar om hur lagen egentligen skall tillämpas.

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Vi hade en ganska lång debatt om detta ämne i riksdagen i våras. Precis som jag har försökt att beskriva i mitt frågesvar är det så, att det förslag som regeringen lade fram tillkom efter det att man hade tagit intryck av den kritik som hade riktats både mot den lagstiftning som fanns och också mot bristerna när det gäller möjligheterna att tillämpa den enligt den anda man ville ha. Ett nytt förslag lades då fram. Det visade sig att uttrycket "synnerliga skäl", som kritikerna av det nya lagförslaget hade fäst stor vikt vid, i själva verket inte hade avsedd effekt. Därför angav man i stället, precis som jag sade i mitt inledande svar, i den föreslagna lagtexten, i stället för det allmänna uttrycket "synnerliga skäl", uttryckligen de förutsättningar som skall vara uppfyllda för att förvar skall få tillgripas.

Det är bara beklagligt att det lagförslag som regeringen lade fram och de begränsningar som regeringen ville ha – bl.a. det som kan bli mest aktuellt, nämligen bristande identitet vid gränsen – inte kunde förverkligas eftersom lagförslaget blev vilande.

Vi får anledning att återkomma till denna debatt flera gånger. Jag kan bara hoppas att vi skall kunna använda tiden fram till att riksdagen tar upp förslaget igen till att även få Maria Leissner att förstå att lagförslaget innebär en begränsning av förvarstagandet av barn som tyvärr inte kan tillämpas nu, eftersom riksdagen har avvisat förslaget.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det är kanske inte enbart jag som behöver övertygas om att det här rör sig om en begränsning. Det är många andra, bl.a. ett antal seriösa jurister, som inte riktigt har förstått vad som är bak och fram i denna relativt krångliga lagtext. Det är fullständigt omöjligt att utläsa hur lagen kommer att tillämpas, dvs. hur regeln om splittring av familjer skall kombineras med regeln om att man skall ta föräldrar i förvar och hur detta skall kombineras med att de synnerliga skälen för att ta barn i förvar också har lägre dignitet. Detta är en soppa där olika jurister har stått emot varandra och där det huvudsakligen är departementet självt som står för tolkningen att förslaget innebär en mer generös tillämpning.

Diskrimineringsombudsmannen Peter Nobel, en jurist som regeringen åtminstone borde ha ett relativt stort förtroende för när det gäller juridiska spörsmål, hävdade i en intervju i tidningen Statsmannen i våras att förslaget innebär en större möjlighet att ta barn i förvar. Departementet hävdar att

det innebär ett bättre skydd mot att ta barn i förvar. Är inte Maj-Lis Löow bekymrad över att det finns så totalt disparata synsätt på hur denna lag skall tolkas redan innan den har börjat fungera? Vill inte Maj-Lis Löow utnyttja denna tid till att hitta en gemensam formulering?

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag undrar egentligen vad det finns för substans i att påstå att detta är en soppa. Jag tycker att det finns två ganska klara linjer i lagförslaget. Den ena linjen är att man nu har förtydligat och i stället för det mera allmänna uttrycket "synnerliga skäl" uttryckligen talar om i vilka fall som det kan vara aktuellt att barn skall få tas i förvar.

Den andra linjen gäller det som kritikerna har riktat in sig på, nämligen när barnet kommer med sina föräldrar och de tas i förvar. Lagförslaget innebär där inte någon förändring i sak. Då gäller som tidigare att det skall föreligga synnerliga skäl för att skilja barnen från föräldrarna. Det betyder i sin tur att om det finns skäl att ta en förälder i förvar, men inte skäl att ta barnet i förvar, kommer i normalfallet inte någon att tas i förvar. Det är endast om det föreligger synnerliga skäl som den vuxne kommer att tas i förvar.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det som Maj-Lis Löow nu har sagt om familjesplittring stämmer kanske inte riktigt med det som jag har läst i propositionen. Där framgår det att familjesplittring genom att ta både barn och föräldrar i förvar skall ej förekomma, om inte alla i familjen har skäl. Man skall alltså inte undvika familjesplittring genom att ta både barn och föräldrar i förvar. Det betyder att när de äldre, dvs. de vuxna, tas i förvar skall inte familjesplittring undvikas. Då blir alltså familjesplittring ett faktum. Det står ingenting om att man skall låta bli att ta föräldrarna i förvar, om det är så att de har barn samtidigt som det finns skäl att ta dem i förvar. Det står inget sådant i propositionen.

Jag vill fråga ytterligare en gång om det inte vore en poäng att utnyttja tiden fram till när vi skall ta ställning igen att försöka hitta en sådan formulering att vi alla kan vara överens. Enligt vad statsrådet säger är vi uppenbarligen överens om att barn inte skall tas i förvar lika mycket som har skett tidigare.

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Maria Leissner har frågat mig om vi skall omarbeta den vilande lagparagrafen. Tyvärr ger inte reglerna för frågestunder utrymme för en meningsfull debatt i sakfrågan. Vi får utnyttja andra debatter i riksdagen för det.

Svaret på frågan har inriktats på huruvida vi skall omarbeta lagen. Jag har för närvarande inte för avsikt att omarbeta förslaget. Såvitt jag förstår kommer frågan att tas upp i riksdagen för ytterligare prövning. Vi får väl då tillfälle att ytterligare utveckla skälen.

Jag vill bara påpeka att det ändå var så att en majoritet i utskottet uppenbarligen var övertygad om att lagförslaget skulle ge avsedd verkan. Det var ju inte en majoritet i riksdagen som fick förslaget vilandeförklarat.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet uppenbarligen inte är bekymrad över juristernas vitt skilda bedömningar av det faktiska innehållet i dessa paragrafer, och jag är bekymrad över att invandrarministern inte heller är beredd att utnyttja tiden fram till att vi skall pröva frågan igen på ett konstruktivt sätt. Jag hoppas bara att så kan ske åtminstone i utskottet.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Svar på fråga 1989/90:18 om transportföretagens avvisning av asylsökande

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Maria Leissner har frågat mig, vad regeringen tänker göra för att informera sig om hur många som på grund av ofullständiga dokument avvisas av transportbolagen.

Flygbolag är enligt ICAO-konventionen skyldiga att kontrollera gällande handlingar för samtliga passagerare och då inte särskilt asylsökande.

Givetvis är det inte möjligt att föra statistik eller på annat sätt redovisa hur flygbolagen uppfyller dessa krav runt om i världen. Svensk lagstiftning tar inte sikte på kontrollen utan innehåller ett kostnadsansvar i vissa situationer.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är beklagligt att Maj-Lis Löow inte har velat undersöka hur många människor det är som har utestängts från möjligheten att söka asyl med hjälp av den lag som vi antog och som trädde i kraft den 1 juli. Denna lag var i största allmänhet ledsam, inte minst eftersom den innebär att vi med ytterligare en tegelsten byggde fast oss i det europeiska fortet – som man brukar tala om när det gäller det europeiska skyddet mot asylsökande.

Syftet med lagen sades vara att hindra dokumentlösheten, och syftet var naturligtvis också att minska flyktingströmmen till Sverige. SAS protesterade mycket skarpt mot den här lagen. Bolaget ville inte bli förvandlat till en invandrarmyndigheternas förlängda arm utanför Sveriges gränser, men det har det tyvärr blivit.

Maj-Lis Löow sade i en intervju i våras den 27 april i Dagens Nyheter följande: "Jag tror inte att SAS kommer att uppleva detta som något större problem. Vi vet inte om detta blir verkningsfullt mot dokumentlösheten eller om det blir en dramatisk spärr för folk att komma hit. Det måste prövas."

Bengt Westerberg ställde i debatten en fråga om hur många genuina flyktingar som skulle offras, innan Maj-Lis Löow har prövat nog. Han fick inget svar på den frågan, och det är delvis ett skäl till att jag i dag frågar statsrådet:

Är Maj-Lis Löow beredd att ta reda på vilket öde de har fått som har avvisats från SAS eller från andra transportföretags flygbolag – eller bryr sig Maj-Lis Löow kanske inte om detta? Tror Maj-Lis Löow att det inte är någon enda person som inte har kunnat komma till Sverige till följd av vår lagändring?

I propositionen sade Maj-Lis Löow dessutom att hon visste att det fanns människor som flydde utan att kunna förse sig med ID-handlingar av något slag och att hon inte ville föreslå åtgärder som hindrar dessa att finna en fristad. Vilka garantier har Maj-Lis Löow för att ingen människa på grund av lagen har hindrats att komma till Sveriges gräns?

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! De farhågor som uttalades av dem som var motståndare till att lägga ansvaret på transportbolagen i den debatt om transportbolagens ansvar som fördes i våras i samband med att riksdagen fattade beslut om det nya lagförslaget har verkligen inte besannats. Flyktingströmmen till Sverige har varit större än någonsin sedan den 1 juli då lagen trädde i kraft.

Även om jag tidigare i en tidningsintervju har sagt – vilket i och för sig kan vara riktigt – att vi får se vad en sådan här bestämmelse kan innebära i praktiken, har jag också uttryckt att jag inte trodde att flygbolagen skulle uppleva detta som något större problem. Jag anser att det senare har besannats. Jag har inte hört att flygbolagen skulle ha upplevt det som ett problem, och regeringen har definitivt inte strypt någon möjlighet för flyktingar att komma till Sverige och söka asyl. Om det var fallet skulle inte tillströmningen av flyktingar till Sverige se ut som den gör i dag.

Vi måste göra vårt yttersta att lägga de resurser som vi i dag har på att ta hand om den stora flyktingström som nu kommit. Regeringen har utomordentligt svårt att se hur den på något meningsfullt sätt skulle kunna avsätta resurser till människor som åker runt om i världen och gör sådana undersökningar som Maria Leissner ber om i den här frågan.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Om det nu är så att flyktingströmmen har ökat sedan den 1 juli, hur tolkar invandrarministern detta? Betyder det att de flyktingar som uppenbarligen har kommit till Sverige efter detta datum för att söka politisk asyl på något sätt i ökad grad har tvingats använda sig av falska papper? Hur förklarar invandrarministern annars att människor över huvud taget kan komma ombord på ett flygplan där personalen är tvingad av svensk lagstiftning att kontrollera att det finns både ID-handlingar och visum?

Vi vet att man inte kan få ett visum om man ämnar söka politisk asyl i Sverige. Å ena sidan kan man tänka sig att vi nu i högre grad tvingar flyktingar att använda sig av falskt visum och att använda sig av organisationer som smugglar människor, och att förmodligen betala rejält för detta. Å andra sidan kan man tänka sig den förklaringen att svenska ambassader har börjat utfärda visum för ändamålet att i Sverige söka politisk asyl. Vilket kan vara rimligt?

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag har inte någon anledning att göra en annan tolkning än den jag har gjort tidigare. Jag vet att man t.ex. inte bara behöver en biljett och andra handlingar för att ta sig ombord på ett flygplan. Jag vet att man i de flesta av de länder från vilka våra flyktingar kommer behöver handlingar

och pass för att över huvud taget ta sig förbi myndigheternas kontroll i det egna landet vid utresan.

Vi vet att bakom den dokumentlöshet som vi i dag har ändå finns det faktum att flyktingarna varit tvungna att från början inneha dokument för att över huvud taget kunna ge sig av på den resa som så småningom slutar i Sverige. Detta är exakt den tolkning som regeringen tidigare har gjort av de bekymmer som vi haft beträffande dokumentlösheten. Regeringen föreslog i riksdagen andra åtgärder för att komma till rätta med dokumentlösheten. Jag anser att den senaste tidens debatt och händelserna i sommar ytterligare har accentuerat behovet av att få en debatt om dokumentlösheten. Tyvärr medger inte tiden här i dag en sådan debatt. Jag kan bara hoppas att vi får en seriös debatt framöver med ett något större utrymme än i en frågestund.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Vi kanske i framtiden får många möjligheter att återkomma till debatten om dokumentlöshet. Men det jag är bekymrad över är att regeringen med relativt öppna ögon skapar en situation där man tvingar ett större antal asylsökande än vad som tidigare varit fallet att använda sig av organisationer för att köpa visum och ID-handlingar. Man tvingar framför allt den grupp som flyr utan att kunna förse sig med ID-handlingar av något slag – som statsrådet tidigare sade sig veta fanns – att använda dessa organisationer. De människorna har nu inte någon chans att komma till Sverige utan hjälp av s.k. människosmugglare.

Departementet och statsrådet har i fullständigt medvetande om situationen genomfört den här lagändringen. Eftersom det fortfarande kommer in asylsökande till Sverige, och fler asylsökande än tidigare, vet vi att dessa måste ha använt sig av falska dokument. Det är naturligtvis framför allt fråga om falska visum. Vi vet att de inte kan få visum för att komma in i Sverige, och de kan inte komma ombord på planet utan visum.

Var finns Maj-Lis Lööws omsorg om de människor som vill ta sig till Sveriges gräns, människor som kanske inte har lyckats ordna dokument?

Överläggningen var härmed avslutad.

32 § Svar på fråga 1989/90:19 om införandet av viseringstvång för asylsökande

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Maria Leissner har frågat mig om regeringen har för avsikt att fortsätta en praxis, som enligt hennes mening innebär att viseringstvång införs för asylsökande som kommer från länder som hamnar i inrikespolitiskt svåra situationer. Viseringsplikten skulle alltså enligt Maria Leissner användas som instrument för att strama åt flyktingpolitiken.

Dess bättre kan jag lugna Maria Leissner med att någon praxis av det slag hon beskriver inte existerar.

Regeringens ställningstaganden till huruvida ett lands medborgare skall

behöva visum eller ej för att få besöka Sverige grundas på helt andra kriterier och har andra bevekelsegrunder än de Maria Leissner anför.

Riksdagen har som bekant ställt sig bakom tanken att vi i Sverige skall ha en reglerad invandringspolitik, vilket är ett av motiven till att viseringsplikt behövs. Därutöver kan t.ex. intresset av samordning inom ramen för den nordiska passkontrollöverenskommelsen eller andra utrikespolitiska ställningstaganden vara avgörande.

Vad som skall hållas i minnet i sammanhanget är dock att en flyktings rättighet att söka och erhålla asyl i Sverige kvarstår oförändrad och inte har inskränkts i och med dessa åtgärder.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Min fråga är framför allt föranledd av att regeringen vid två tillfällen de senaste månaderna har infört en viseringsplikt för resande från två europeiska länder strax efter det att man i dessa två europeiska länder fått interna politiska problem. Man har i dessa länder framför allt ägnat sig åt att förfölja etniska minoriteter. Det var först fråga om Rumänien och nu senast om Bulgarien.

Jag vill citera följande från ett pressmeddelande från utrikesdepartementet: "Viseringsfrihet har rått mellan Sverige och Bulgarien sedan 1968. Ett växande antal bulgariska medborgare av turkiskt ursprung har sedan i somras sökt sig till Sverige, efter det att de bulgariska myndigheterna satt i gång en aktion för att förmå etniska turkar att lämna Bulgarien. En sådan aktion strider bl.a. mot andan i ESK-processen." Man säger vidare: "Norge införde den 11 augusti i år viseringstväng för bulgariska medborgare. Den svenska regeringen har avvaktat den fortsatta invandringsutvecklingen i fråga om bulgarturkar, innan beslut nu fattas om motsvarande åtgärd."

Jag skulle vilja fråga invandrarministern: Vad är detta om inte en åtgärd som är direkt riktad mot asylsökande människor som vill komma till Sverige därför att de måste fly undan de bulgariska myndigheternas aktion mot etniska turkar? Finns det något annat skäl till att denna grupp har blivit aktuell plötsligt och just nu? Är det så att utrikesdepartementet säger en sak som sedan arbetsmarknadsdepartementet inte ställer upp på?

Detta är fullständigt makabert! Man erkänner öppet att man använder sig av viseringstväng för att se till att människor som behöver söka politisk asyl inte kommer i så stora skaror till Sverige. Därför undrar jag om regeringen kommer att fortsätta med denna politik. Vilket blir i så fall nästa land?

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Beslutet innehåller precis de ingredienser som jag beskrev förut. Jag tycker dessutom att citaten ur utrikesdepartementets pressmeddelande bara bekräftar att det finns ett intresse av samordning inom ramen för den nordiska passkontrollöverenskommelsen och att det också kan ha andra utrikespolitiska ställningstaganden som grund. Beslutet att införa viseringstväng för bulgarer kan lika gärna – det tycker jag kommer till uttryck i utrikesdepartementets pressmeddelande – ses som en utrikespolitisk markering mot Bulgarien för bulgariska myndigheters behandling av minoriteter. Till detta kommer dessutom det kända faktumet att de flesta turk-bulgarer som

flyr från Bulgarien flyr till Turkiet och ofta kommer hit via Turkiet. Det är ett land gentemot vilket vi har viseringsplikt. Då betraktar jag det som ganska logiskt att de som kommer via Turkiet har viseringsplikt.

Där finns alltså alla dessa tre ingredienser: Avreglering av invandring, intresse av nordisk samordning och andra utrikespolitiska ställningstaganden.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det blir en ganska besvärlig argumentation för invandrarministern om hon skall försöka förklara varför etniska turkar från Bulgarien inte längre skall få komma in i Sverige efter det att de plötsligt utsätts för förföljelser. Hon har motiverat det med att det är ett sätt för oss i Sverige att protestera mot Bulgariens förtryck av mänskliga rättigheter, för bulgariska myndigheter förstår att det är ett sätt att protestera mot dem när vi säger att vi inte vill ha de asylsökande som flyr från Bulgarien på grund av den förda politiken och förföljelserna. Jag måste säga att det är en ganska märklig argumentation att säga att man står upp för de mänskliga rättigheterna i Bulgarien genom att vägra asylsökande därifrån att komma hit!

Jag skulle vilja höra statsrådet verkligen säga klart ut att dessa viseringsbestämmelser gentemot Rumänien och Bulgarien inte har något över huvud taget att göra med asylsökande – eller har det med asylsökande att göra? Är de människor som kommer hit annat än asylsökande?

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Får jag upprepa vad jag sade i slutet av svaret:

”Vad som skall hållas i minnet i sammanhanget är dock att en flyktings rättighet att söka och erhålla asyl i Sverige kvarstår oförändrad och inte har inskränkts i och med dessa åtgärder.”

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det låter väldigt vackert när man säger från talarstolen att vi har genomfört en viseringsbestämmelse, som innebär att flyktingar fortfarande har möjlighet att söka asyl i Sverige, men att de däremot inte får lov att komma hit för att söka denna asyl. Jag tycker att detta är ytterligare ett uttryck för att regeringen i större utsträckning än tidigare använder sig av viseringsbestämmelsen och viseringspolitiken för att hindra asylsökande från att nå fram till Sveriges gräns. Detta är en användning av viseringsmöjligheten som icke är avsedd och som egentligen inte borde vara juridiskt möjlig.

Det här kanske inte är så mycket en fråga som bör debatteras under en frågestund, eller ens interpellationsdebatt, utan snarare i konstitutionsutskottet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på frågor

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat justitieministern vilka åtgärder som regeringen avser att vidta för att garantera patienter på sjukhus rätten till samtal i enrum med präst. Frågan är föranledd av ett utvisningsärende där en kvinna från Bangladesh stod under polisbevakning på Falu lasarett. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

En utlänning kan tas i förvar i avvaktan på att ett avvisnings- eller utvisningsbeslut skall verkställas. Om omhändertagandet sker i särskilda lokaler svarar kriminalvårdsstyrelsen eller vederbörande polismyndighet för hur utlänningen tas om hand. Om utlänningen omhändertas på annat sätt, t.ex. genom bevakning på sjukhus, har polismyndigheten denna befogenhet.

Enligt (SFS 1989:547) utlänningsförordningen skall lagen och förordningen om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. gälla i tillämpliga delar i fråga om utläningar som tas i förvar. Det innebär bl.a. att utlänningen inte får underkastas mer omfattande inskränkningar i sin frihet än nödvändigt. Enligt samma bestämmelse i utlänningsförordningen får emellertid utlänningen därutöver beviljas de lättnader och förmåner som kan medges med hänsyn till ordning och säkerhet inom förvarslokalen.

Normalt skall alltså några särskilda restriktioner utöver själva förvarstagandet inte gälla för en utlänning som tas i förvar med stöd av utlänningslagen. Utlänning bör exempelvis i de flesta fall kunna få ha kontakter med anhöriga och vänner och således även präster.

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Sjukhusprästen vid Falu lasarett skrev i mars 1989 till biskopen i Västerås stift och berättade att han hade blivit ombedd av en utvisningshotad kvinna, som vårdades på lasarettets psykiatriska avdelning, att föra ett enskilt samtal med denna. När prästen kom för att göra detta fanns två Securitasvakter där. De vände sig till polisen i Solna för att få ett besked om prästen kunde få tala med kvinnan i enrum. Detta vägrade polisen.

Enligt min mening skulle justitieministern ha svarat på denna fråga. Den har nämligen att göra med regeringsformens bestämmelser om religionsfrihetens utövande. Jag vill dock tacka för svaret.

Jag är litet förbryllad därför att det står i svaret att utlänningen bör "i de flesta fall kunna få ha kontakter med --- även prästen". Jag skulle vilja fråga invandrarministern: Finns det något fall då en patient på ett sjukhus skall förvägras rätten till ett enskilt samtal med en präst? Jag kan förstå att det kan vara känsligt att kritisera en myndighet som har begått ett fel, men det är inte det jag är ute efter, utan här är det fråga om grunden för religionsfrihetens utövande. Jag menar alltså att det inte finns någon situation, där en fånge på ett fängelse eller en patient på ett sjukhus kan förvägras rätten till ett samtal i enrum med en präst. Jag skulle gärna vilja ha denna min åsikt bekräftad av invandrarministern.

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag har inte minst i detta speciella fall utomordentligt svårt att bedöma på vilka grunder man förvägrade samtal. Jag kan bara svara generellt. Den ansvariga myndigheten måste få göra denna bedömning. I så fall måste det vara utomordentligt speciella skäl för att vägra. Huvudregeln är ju att en person som omhändertags har rätt att ta emot besök i enrum. Att jag skulle svara på frågan beror på att detta konkreta fall handlade om en utvisningshotad person, som hade omhändertagits och tagits i förvar av polismyndigheten.

Som regel gäller alltså i detta sammanhang att man tillämpar lagen om behandling av häktade och anhållna, som garanterar att en utlänning skall få samtala med präst i enrum.

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det här är ju en ganska viktig fråga. Jag skulle mycket bestämt vilja påstå att det måste vara en ovillkorlig regel. I regeringsformens 2 kap. 1 § står det faktiskt:

”Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad – – religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.”

Det finns inget undantag för patienter på en psykiatrisk klinik och inte heller för utlänningar. Jag tycker att man på den här punkten skall vara bestämd.

Jag kan förstå att polismyndigheter och Securitasvakter ibland kan bli förvirrade. Då är det viktigt att de får ett mycket klargörande besked.

Jag kan inte tolka invandrarministern på annat sätt än att hon egentligen skulle vilja säga: Självfallet skall man ha rätt att i varje situation i enrum få tala med en präst.

Överläggningen var härmed avslutad.

34 § Svar på fråga 19889/90:57 om asylsökande flyktingars rätt till arbete, m.m.

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Ragnhild Pohanka har ställt mig tre frågor i samma fråga, vilket naturligtvis begränsar möjligheterna att ge ett utförligt svar.

På den första frågan om de asylsökandes rätt och möjlighet att arbeta under den tid myndigheterna behöver för handläggning av deras tillståndsärenden, vill jag nu – som min företrädare förra hösten – säga att det viktiga är att förkorta handläggningstiderna så att långa väntetider inte uppstår. Vi har också goda förhoppningar om att så kommer att ske. Att detta är statsmakternas absoluta mål torde också ha framgått under vårriksdagens behandling av bl.a. förslaget om ny utlänningslag och regionaliseringen av statens invandrarverk. Regeringen har alltså inga planer på att ompröva den nuvarande ordningen.

Den andra frågan, om flyktingars rätt och möjlighet att få arbeta på halvtid och läsa svenska på halvtid, förvånar mig något. Denna möjlighet finns

Svar på frågor

och har funnits länge. Den uppmuntras också av regeringen. Särskilda resurser står till förfogande för ändamålet. En rad försöksverksamheter har visat att arbete varvat med svenskstudier påskyndar svenskinläringen och ger ett fotfäste på arbetsmarknaden. Den praktiska begränsningen beror först och främst på svårigheter att hitta lämpliga kombinationer av studier och deltidsarbeten på bosättningsorten. För att stimulera arbetsgivares medverkan får t.ex. rekryteringsstöd utgå på en förhöjd nivå, dvs. upp till 85 % av arbetsgivarens kostnader, när deltidsarbete varvas med studier i svenska för invandrare.

Den tredje frågan, herr talman, om när det är dags för invandrarungdomar att ta bostadslån och börja betala av på lånet, lämnar jag obesvarad. Arbetsfördelningen i regeringen är sådan att liknande frågor bör riktas till bostadsministern.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Beträffande den tredje frågan – jag börjar bakifrån – får jag vända mig till någon annan.

Vad gäller den andra frågan får jag tacka för beskedet att den av mig efterfrågade möjligheten föreligger. Jag visste faktiskt inte att denna möjlighet uppmuntras av regeringen. Jag är mycket glad för att så är fallet.

Att jag ställde den första frågan berodde på att jag har besökt flera flyktingförläggningar, bl.a. i somras. Hade jag besökt samma förläggningar som förra sommaren hade jag kunnat träffa samma människor. På den av mig besökta förläggningen fanns nämligen flyktingar, som redan förra sommaren hade befunnit sig på den flyktingförläggningen eller på annan flyktingförläggning. Det är därför som jag nu ställer samma fråga igen.

Jag är mycket glad för att man snabbar på behandlingen av ärendena. Det är mycket positivt. Men det finns fall där man inte lyckats med detta och flyktingar som är kvar i det gamla systemet. I ett fåtal fall kommer dessutom behandlingen av ärendena av rättssäkerhetsskäl att dra ut på tiden, överklagningar kommer att göras osv. De därav berörda flyktingarna bör ges möjlighet att försörja sig själva. Arbetsgivarna är villiga att acceptera även kortare anställningstider, och de vänder sig ofta till flyktingförläggningarna med begäran om arbetskraft, vilket de på grund av reglerna inte får.

Vi vet också att det förekommer svartarbete i storstäderna, där också asylsökande flyktingar används. De utnyttjas där ofta på fel sätt och tvingas arbeta för låga löner, men det är inte det som vi är ute efter. Jag tycker att det vore mycket lämpligt att tillåta flyktingar att arbeta, under sådan kontroll som kan utövas när det hela försiggår i lagliga former.

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag har ibland mött den här frågan när jag i olika sammanhang varit ute på flyktingförläggningar och debatterat förhållandena. Men vi har ju när vi tidigare har diskuterat lagar och regler valt – och såvitt jag vet har det inte riktats några invändningar mot detta – att koppla uppehållstillståndet till arbetstillståndet, såsom ett led i den reglerade invandringen. Jag kan bara säga att om det nu finns arbetstillfällen, vore det utomordentligt förnämligt om vi åtminstone kunde gå till de 6 000–7 000 flyktingar som i

dag finns ute på flyktingförläggningarna med färdiga uppehållstillstånd. Ett av problemen är ju att flyktingarna inte kommer ut i kommunerna och kan börja söka arbeten. Möjligheterna att få arbeten i anslutning till förläggningarna måste vara begränsade.

Det viktiga är att man efter besluten kommer ut i kommunerna och kan ta upp förvärvsarbete i samband med att man börjar bygga upp sin tillvaro på den plats där man kan leva, verka och bo litet mera kontinuerligt.

Det finns många dimensioner på frågan om väntetiden och sysselsättningen, som det tar för lång tid att reda ut under en frågestund, men jag tror rent allmänt att det enda sättet att komma till rätta med detta problem är att få ned väntetiderna och även tiden för genomströmningen i flyktingförläggningarna.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag vet att detta är förknippat med det antal platser som man lyckas få i kommunerna och att man ute på flyktingförläggningarna arbetar stenhårt med att övertala kommunerna att inrätta flera platser. Det tycker jag också är positivt. Naturligtvis vill också vi att de som har fått uppehållstillstånd skall få arbete. Jag vet dessutom att arbetslösheten är högre bland invandrarna än bland andra, men det motsäger inte att de människor som väntar på uppehållstillstånd eller eventuellt en utvisning psykiskt har det mycket svårt, och de skulle behöva ha en meningsfull sysselsättning. När sådan erbjuds borde man kunna acceptera detta. Det ger ju också flyktingarna en möjlighet att till viss grad försörja sig och ger dem ett visst självförtroende.

Att de skulle anpassas till det svenska samhället så till den grad att det skulle bli svårare för dem att bli utskickade tror jag inte på. Det är svårt att vistas här 12, 14, 15 eller 20 månader utan att få göra någonting. Det tror jag är ännu värre.

Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Får jag bara göra den kommentaren att om man skall genomföra en sådan förändring som Ragnild Pohanka vill ha, är det en mycket stor principiell förändring i vår invandringspolitik som skall göras, och den får Ragnild Pohanka kanske ta initiativ till på annat sätt än genom att ta upp frågan under en frågestund.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag har också gjort det. Men jag får tacka för de svar som jag har fått. Jag återkommer i dessa frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

35 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositionerna

1989/90:9 Arméns utveckling och totalförsvarets planeringssystem, m.m.

1989/90:12 Ändring i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar

1989/90:15 Fortsatt kreditpolitisk lagstiftning

Motion

1989/90:U1 av Pär Granstedt (c) m.fl.

om ökat ekonomiskt stöd till Polen i anledning av det nyligen förändrade politiska läget i landet

Motion

av Bo Lundgren m.fl. (m)

om ändrade skatteregler med anledning av fastighetstaxeringen 1990, vilken hade följande lydelse:

Sedan 1988/89 års riksmöte avslutades har lantmäteriverket (27 juni 1989) redovisat förväntade genomsnittliga taxeringsvärdeförändringar för småhusfastigheter vid 1990 års allmänna fastighetstaxering. Redovisningen bygger på en provvärdering av mer än 320 000 fastigheter över hela landet. De taxeringsvärden som fastställs vid 1990 års fastighetstaxering kommer att ligga till grund för beräkningen av schablonintäkt, uttag av fastighetsskatt och förmogenhetsskatt m.m. redan från den 1 januari 1990. Regeringen har tidigare aviserat att förslag om justeringar av de skatteregler som grundas på fastigheternas taxeringsvärden skulle föreläggas riksdagen hösten 1989. Någon sådan proposition aviseras emellertid inte i propositionsförteckningen. Inte heller aviseras någon proposition angående inkomstbeskattningen 1990.

Mot bakgrund av att resultatet av provvärderingen blev känt först i slutet av juni, att de nya taxeringsvärdena tillämpas vid beskattningen fr.o.m. den 1 januari 1990 och att regeringen trots tidigare uttalanden inte avser förelägga riksdagen någon proposition före 1989 års utgång kan denna motion väckas utan samband med angiven proposition i enlighet med 3 kap. 15 § riksdagsordningen.

Den genomsnittliga förändring av taxeringsvärdena som redovisas i lantmäteriverkets provvärdering förväntas bli en ökning med 49 % för hela landet. Det är emellertid en stor variation mellan olika delar av landet. Den största höjningen får Stockholms län (100 %), Göteborgs- och Bohus län (68 %) och Uppsala län (64 %). Den lägsta höjningen får Västernorrlands län och Jämtlands län med höjningar på 25 % vardera.

Även inom länen finns kraftiga variationer. I kommunerna beräknas den största genomsnittliga höjningen gälla Danderyd (148 %), Lidingö (135 %) och Solna (129 %).

Taxeringsvärdehöjningarna kommer också att variera mellan olika fastigheter. Småhus uppförda under senare hälften av 1980-talet kommer att få de kraftigaste höjningarna, som kan beräknas bli 30–50 % större än för hus

byggda i början av 1970-talet. Även äldre hus byggda före 1945 får relativt sett större höjningar än hus byggda omkring 1970. Vissa enskilda fastigheter kan på grund av sitt läge också få kraftiga taxeringsvärdehöjningar.

De förändringar av taxeringsvärdena som kommer att gälla fr.o.m. 1990 påverkar skatteuttaget i flera avseenden. Statlig fastighetsskatt tas ut med taxeringsvärdet som bas och schablonintäkten för småhus beräknas med utgångspunkt i taxeringsvärdet. Även förmögenhets- samt arvs- och gåvobeskattningen baseras på taxeringsvärdet.

I tabellen nedan redovisas vilka skattehöjningar som uppkommer 1990 till följd av fastighetsskatt och småhusbeskattning vid oförändrade regler.

Skattehöjning 1990 till följd av fastighetskatt och småhusbeskattning vid oförändrade regler (vid 50 % marginalskatt).

Taxeringsvärde i dag	Kostnadsökning 1990 vid taxeringsvärdesökning på		
	50 %	75 %	100 %
250 000	153 kr./mån	229 kr./mån	347 kr./mån
300 000	183 kr./mån	337 kr./mån	492 kr./mån
350 000	276 kr./mån	467 kr./mån	720 kr./mån
400 000	369 kr./mån	658 kr./mån	989 kr./mån

Till detta kommer att utredningen om reformerad inkomstbeskattning (RINK) föreslår en skärpning av bostadsbeskattningen utöver vad som följer av fastighetstaxeringen 1990. Förslaget innebär att schablonbeskattningen av småhus avskaffas och ersätts med en fastighetsskatt på 1,5 % på hela taxeringsvärdet. Det innebär att fastighetsskatten, som i dag är 1,4 % av en tredjedel av taxeringsvärdet, höjs till 1,5 % av *hela* taxeringsvärdet.

Enligt utredningen leder förslaget, med hänsyn till att taxeringsvärdena beräknas öka 1990, till att det reala löpande skatteuttaget för egna hem ökar med nästan 40 % mellan 1989 och 1991.

Den föreslagna skärpningen av bostadsskatteuttaget för småhus blir så stor att utredningen föreslår särskilda regler för nyproduktion och vissa övergångsregler.

För nyproduktion fr.o.m. 1991 utgår ingen fastighetsskatt under de första fem åren efter byggandet samt endast halv fastighetsskatt under de följande fem åren.

En generell övergångsregel föreslås bli att fastighetsskatten nedsätts till 1,2 % av taxeringsvärdet 1991 och 1992 samt att det utgår halv fastighetskatt för småhus som byggts 1986–1990 under beskattningsåret 1991. Den senare regeln fasas ut genom en minskning av antalet årgångar som omfattas, så att full fastighetsskatt utgår för alla årgångar efter 1995.

De skatteskräpningar som föreslås är helt oacceptabla. Moderata samlingspartiet har i tidigare riksdagsmotioner krävt att reglerna för uttag av fastighetsskatt och beräkningar av schablonintäkt skall justeras så att skatteuttaget inte skärps. Med tanke på den stora regionala spridningen krävs inte bara generellt verkande ändringar utan också särskilda åtgärder som syftar till att motverka effekten av de kraftiga taxeringsvärdeökningarna i vissa regioner och för vissa fastigheter.

Majoriteten i riksdagens skatteutskott – bestående av socialdemokrater och kommunister – uttalade i betänkandet 1988/89:SkU36 att den hade för-

ståelse för att många fastighetsägare kände en viss oro för framtiden. Man ansåg emellertid inte att riksdagen borde ta ställning till de förslag som väckts i bl. a. moderata motioner. Majoriteten utgick emellertid från att regeringens skulle komma att lägga fram förslag till erforderliga ändringar så att oskäligen effekter kan undvikas. Någon definition om vad den ansåg vara oskäligen effekter lämnades emellertid inte.

De nya taxeringsvärdena skall, som tidigare nämnts, gälla redan 1990. Det är därför otillfredsställande att riksdagen inte under våren 1989 tog ställning till vilka skatteregler som skall gälla 1990. Det borde, enligt vår mening, vara en självklarhet att medborgarna i god tid informeras om förändringar i skatteuttaget, vilka i hög grad påverkar deras ekonomi. Riksdagen bör nu omedelbart efter riksmötets öppnande behandla frågan så att beslut kan tas i god tid före årsskiftet.

Utredningen om reformerad inkomstbeskattning har lagt fram förslag om en omfattande omläggning av skattesystemet som skall träda i kraft den 1 januari 1991. Det är mot den bakgrunden inte rimligt att vidta förändringar i skattereglerna med giltighet enbart för beskattningsåret 1990. Vi föreslår därför att riksdagen beslutar att 1989 års taxeringsvärden för småhus skall tillämpas för beskattningsåret 1990 vad avser uttag av fastighetsskatt, beräkning av schablonintäkt samt uttag av förmögenhetsskatt och arvs- och gåvoskatt.

För perioden fr.o.m. 1991 bör åtgärder vidtas som leder till att bostadsskatteuttaget inte ökar. Mot den bakgrunden föreslår vi följande förändringar:

- Vid beräkning av schablonintäkt skall hänsyn inte tas till större taxeringsvärdehöjning än 50 %.
- Schablonintäkten beräknas som 2 % av det nya taxeringsvärdet (med den begränsning som angivits ovan). Den nuvarande progressiva skalan för beräkning av schablonintäkt slopas.
- Fastighetsskatten 1991 skall vara densamma i kronor räknat som 1989 (och 1990). I takt med att det ekonomiska läget så medger, slopas fastighetsskatten successivt.
- Reglerna för förmögenhetsskatt och arvs- och gåvobeskattning ändras så att skatteuttaget inte skärps.

De ovan förordade åtgärderna skall gälla i avvaktan på en större förändring av småhusbeskattningen.

Utformningen av den framtida småhusbeskattningen bör utredas. Det bör därvid övervägas om inte beskattning av småhus, bostadsrätter och ägarlägenheter kan utformas på ett likformigt sätt. Värderingen av en bostadsförman kan exempelvis utformas med utgångspunkt i bostadsytan eller genom anknytning till fastighetens byggnadsvärde (under förutsättning att markvärdet fångar upp större delen av de regionala olikheterna).

Det torde ankomma på vederbörande utskott att utarbeta erforderlig författningstext.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar att 1989 års taxeringsvärden för småhus skall gälla vid beskattning under beskattningsåret 1990,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrade regler för uttag av statlig fastighetsskatt i enlighet med vad som anförts i motionen,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrade regler för beräkning av schablonintäkt i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrade regler för förmögenhets- samt arvs- och gåvobeskattning i enlighet med vad som anförts i motionen, samt
5. att riksdagen hos regeringen begär utredning om småhusbeskattningen i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 5 oktober 1989

Bo Lundgren (m)

Karl-Gösta Svenson (m)

Ewy Möller (m)

Margit Gennser (m)

Bertil Danielsson (m)

Hugo Hegeland (m)

Knut Wachtmeister (m)

Ingegerd Troedsson (m)

Knut Billing (m)

Jan Sandberg (m)

36 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 10 oktober

1989/90:21 av *Karin Israelsson (c)* till justitieministern om åtgärder mot oenhetlig praxis vid utdömning av påföljd för narkotikabrott:

Enligt uppgift kan en knarklangare i Stockholm tas flera gånger samma dygn men av olika poliser och släppas varje gång om han inte har mer än 99 gram hasch på sig eller högst 0,9 gram heroin.

Anhållande sker ej då de straffsatser som tillämpas sedan februari 1989 gäller.

Knarkaren eller langaren kan bära strax under 100 gram hasch på sig mot tidigare 25 gram utan att åtalas. För amfetamin gäller 10 gram mot tidigare 5 gram, för heroin 1 gram mot tidigare 0,2 och för kokain 2 gram mot tidigare 0.

Dessa förhållanden gäller i Stockholm. I övriga landet tillämpas en annan domstolspraxis.

Även andra brott betraktas på annat sätt i Stockholm än i andra delar av landet. Det gäller exempelvis snatteri. Ute i landet kontrollerar polisen om ett tillgrepp är planerat. Är det så, betraktas brottet som stöld, och då kan

tjuven åtalas. I Stockholm sker detta inte. Här kallas brottet automatiskt snatteri, vilket inte leder till frihetsberövande.

Tidigare kunde man snatta för 200 kr. utan strafföreläggande. I dag går enligt samma källa gränsen vid 600 kr. och är på väg upp mot 800 kr.

I Göteborg bedöms innehavet av heroin mycket hårdare. Man dömer till fängelse tidigare och för mindre innehav, och där är även bötesbeloppen högre.

De gränser som i dag tillämpas i Stockholm är förvånansvärt höga med tanke på att så stora mängder tillåts passera utan straff eller påföljd.

Dessa uppgifter inger en stor oro. Stockholm är den stad som drar de flesta narkotikabrukarna och langarna till sig. Det får inte finnas minsta misstanke att straffen på grund av anhopningen av brottslingar skall mildras för att avlasta domstolarna från arbete.

Jag vill med anledning av dessa uppgifter fråga:

Är regeringen beredd att vidta åtgärder för att samma praxis skall tillämpas över hela landet och att denna skall följa lagens mening att allt innehav av narkotika är straffbart?

37 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 10 oktober

1989/90:73 av *Guðrun Schyman* (vpk) till utrikesministern om viss information rörande Bofors vapenexport till Indien:

I augusti 1987 begärde den indiska regeringen att få all relevant information om betalningen av Bofors Haubitsexport till Indien.

I juni 1987 lade RRV, på begäran av regeringen, fram en rapport som visade att bakom ett av bolagen, Svenska Incorporated "stod en Indier som varit agent för Bofors i 10–15 år" (citad ur rapporten).

Mot bakgrund av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Informerade den svenska regeringen den indiska regeringen om innehållet i RRV:s rapport?

1989/90:74 av *Guðrun Norberg* (fp) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i Karlskoga-regionen:

Den kraftiga neddragningen av antalet anställda i Karlskoga-regionen är djupt oroande. Denna del av Bergslagen råkar nu ut för en dyster framtidsbild. En nedskärning vid Bofors med 1 200 personer under en tvåårsperiod, vid Ovako Kilsta med 220 personer och dessutom en bantning vid Degerfors Järnverk med 30–40 anställda är näst intill en katastrof för Karlskoga-regionen. Därtill kommer en nedskärning med 200 personer vid LIAB i Lindesberg, vilket i proportion är lika förödande för den orten.

Detta är en chock för bygden i och omkring Karlskoga. Södra Bergslagen

och särskilt Karlskoga måste nu få en storetablering. Jag vill därför ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Prot. 1989/90:6
10 oktober 1989

Vilka planer har regeringen för Karlskogaregionens näringslivsstruktur och sysselsättningsläge efter den gångna veckans dystra besked?

38 § Kammaren åtskildes kl. 17.48.

In fidem

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Tisdagen den 10 oktober

1 § Anmälan om ny ordförande i justitieutskottet	1
2 § Svar på fråga 1989/90:28 om avskaffande av aktieomsättnings- skatten	1
Finansminister Kjell-Olof Feldt Knut Wachtmeister (m)	
3 § Svar på fråga 1989/90:32 om innebörden av god banksed	3
Finansminister Kjell-Olof Feldt Hugo Hegeland (m)	
4 § Svar på fråga 1989/90:45 om konsekvenserna för industrin av höjda elpriser	5
Finansminister Kjell-Olof Feldt Gunnar Hökmark (m)	
5 § Svar på fråga 1989/90:61 om åtgärder för att lindra skattehöj- ningar med anledning av den nya villataxeringen	7
Finansminister Kjell-Olof Feldt Anne Wibble (fp)	
6 § Svar på fråga 1989/90:64 om slopat tvångssparande för dödsbon	9
Finansminister Kjell-Olof Feldt Bo Lundgren (m)	
7 § Svar på frågorna 1989/90:10 och 26 om ändrade regler om ränta på arvs- och gåvoskatt	10
Finansminister Kjell-Olof Feldt Kjell Johansson (fp) Knut Wachtmeister (m)	
8 § Meddelande om uppskjutna frågesvar	12
Talmannen	
9 § Svar på fråga 1989/90:2 om embargopolitiken	13
Utrikesminister Sten Andersson Per Gahrton (mp)	
10 § Svar på fråga 1989/90:8 om regeringsåtgärder till stöd åt den tjeckoslovakiske regimkritikern Stanislav Devátý	16
Utrikesminister Sten Andersson Hadar Cars (fp)	
11 § Svar på fråga 1989/90:51 om åtgärder för att i Sovjetunionen un- derlätta handläggningen av viseringsansökningar för besök i Sverige	17
Utrikesminister Sten Andersson Stig Bertilsson (m)	
12 § Svar på fråga 1989/90:20 om en svensk läskunnighetskommitté	19
Utbildningsminister Bengt Göransson Karl-Göran Biörsmark (fp)	
13 § Svar på fråga 1989/90:22 om den framtida TV-politiken	22

	Utbildningsminister Bengt Göransson Jan-Erik Wikström (fp)	
14 §	Svar på fråga 1989/90:33 om finansieringen av utrustning till den nya grundskolläroverutbildningen	24
	Utbildningsminister Bengt Göransson Ylva Annerstedt (fp)	
15 §	Svar på fråga 1989/90:34 om antagningskraven till läroverutbildning	25
	Utbildningsminister Bengt Göransson Ylva Annerstedt (fp)	
16 §	Svar på fråga 1989/90:3 om åtgärder med anledning av visst inslag i TV-program om försvaret	27
	Försvarsminister Roine Carlsson Per Gahrton (mp)	
17 §	Svar på fråga 1989/90:6 om planerad utlokalisering av delar av Försvarets Forskningsanstalt	28
	Försvarsminister Roine Carlsson Hugo Bergdahl (fp)	
18 §	Svar på fråga 1989/90:41 om opartisk granskning av JAS-projektet	29
	Försvarsminister Roine Carlsson Gudrun Schyman (vpk)	
19 §	Svar på fråga 1989/90:47 om rätt till tjänstledighet för tjänstgöring i frivilligorganisationerna inom totalförsvaret	31
	Försvarsminister Roine Carlsson Lennart Brunander (c)	
20 §	Svar på fråga 1989/90:63 om främmande militära övningar på svenskt territorium	32
	Försvarsminister Roine Carlsson Ingela Mårtensson (fp)	
21 §	Svar på fråga 1989/90:14 om den rättspsykiatriska verksamheten	33
	Socialminister Sven Hulterström Barbro Westerholm (fp)	
22 §	Svar på fråga 1989/90:25 om omhändertagandet av brottslingar som dömts till sluten psykiatrisk vård	35
	Socialminister Sven Hulterström Göthe Knutson (m)	
23 §	Svar på fråga 1989/90:31 om metoderna för fastställande av kvicksilverförgiftning	38
	Socialminister Sven Hulterström Marianne Andersson (c)	
24 §	Svar på fråga 1989/90:50 om ett produkt- och biverkningsregister för dentala material	40
	Socialminister Sven Hulterström Marianne Andersson (c)	
25 §	Svar på fråga 1989/90:59 om åtgärder för att hjälpa uteliggare och andra hemlösa	41
	Socialminister Sven Hulterström	

	Ragnhild Pohanka (mp)	
26 §	Svar på fråga 1989/90:70 om utbildningen för mammografiundersökningar	43
	Socialminister Sven Hulterström	
	Margó Ingvardsson (vpk)	
27 §	Svar på fråga 1989/90:7 om stärkt skydd för Vindelälven	45
	Bostadsminister Ulf Lönnqvist	
	Ulla Orring (fp)	
28 §	Svar på fråga 1989/90:44 om källsortering av sopor	46
	Bostadsminister Ulf Lönnqvist	
	Jan Strömdahl (vpk)	
29 §	Svar på fråga 1989/90:46 om förenklat förfarande för viss typ av lotterier	47
	Statsrådet Margot Wallström	
	Jan Hyttring (c)	
30 §	Svar på fråga 1989/90:17 om förvarstagande av flyktingbarn . . .	50
	Statsrådet Maj-Lis Lööv	
	Maria Leissner (fp)	
31 §	Svar på fråga 1989/90:18 om transportföretagens avvisning av asylsökande	53
	Statsrådet Maj-Lis Lööv	
	Maria Leissner (fp)	
32 §	Svar på fråga 1989/90:19 om införandet av viseringstvång för asylsökande	55
	Statsrådet Maj-Lis Lööv	
	Maria Leissner (fp)	
33 §	Svar på fråga 1989/90:21 om rätt till enskilt samtal med sjukhuspräst	58
	Statsrådet Maj-Lis Lööv	
	Jan-Erik Wikström (fp)	
34 §	Svar på fråga 1989/90:57 om asylsökande flyktingars rätt till arbete, m.m.	59
	Statsrådet Maj-Lis Lööv	
	Ragnhild Pohanka (mp)	
35 §	Bordläggning	62
36 §	Meddelande om interpellation	
	1989/90:21 av Karin Israelsson (c) om åtgärder mot oenhetlig praxis vid utdömande av påföljd för narkotikabrott	65
37 §	Meddelande om frågor	
	1989/90:73 av Gudrun Schyman (vpk) om viss information rörande Bofors vapenexport till Indien	66
	1989/90:74 av Gudrun Norberg (fp) om sysselsättningen i Karl-skogaregionen	66